

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра економічної експертизи та аудиту бізнесу

Лапуць Інна Петрівна

**ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ
АУДИТОРІВ**

спеціальність 071 - Облік і оподаткування

Освітньо-професійна програма – Економічна експертиза та аудит бізнесу

Випускна кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи ОАБм-22

Лапуць І.П. _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Щирба М.Т.

Тернопіль-2019

ВСТУП

Розвиток сучасних економічних відносин в загальносвітовому масштабі пов'язаний, не тільки з інтернаціоналізацією соціально-економічних, фінансових, політико-суспільних відносин, але і з проявом глобалізаційних обліково-аналітичних процесів. В умовах інноваційної модернізації економіки України, формування активного ринку аудиторських послуг, спрямованого на визнання світовою аудиторською спільнотою, вдосконалення його організаційно-правової бази, стає все більш актуальним.

На сучасному етапі активне реформування системи внутрішнього та зовнішнього аудиту обумовлено змінами, що відбуваються в системі економічних взаємовідносин між державами, процесами інтеграції, уніфікації обліково-звітних і контрольних стандартів. Ключовою проблемою в цих умовах визнається подальший розвиток системного підходу до організації зовнішнього та внутрішнього аудиту в форматі міжнародних стандартів фінансової звітності та міжнародних стандартів аудиту, а також науково-методичних положень їх прив'язки до конкретних економічних суб'єктів.

Доповненням аудиторських стандартів визнається ефективна і економічно обгрунтована система якості аудиту, що зумовлює необхідність розробки, як внутрішньофірмової системи якості, так і відповідної системи якості зовнішнього аудиту. Дана система дозволяє удосконалювати професійні стандарти і модель функціонування аудиту, побудовану на раціональному поєднанні державного регулювання та саморегулювання. Стратегічна орієнтація на інтереси користувачів фінансової та управлінської звітності об'єктивно вимагає підвищення якості інформації, використовуваної в аудиті, що також забезпечується розвитком методології внутрішнього і зовнішнього аудиту та вдосконаленням стандартів.

Дослідженню теоретичних питань, пов'язаних з розвитком зовнішнього і внутрішнього аудиту, присвячені роботи наступних зарубіжних (Р. Адамс, Е.А. Аренс, М. Беніс, Ф.Л. Дефліз, Г.Р. Дженік, Р. Додж, Д. Р. Кермайл, Дж. К.

Лоббек, Р. Монтгомері, Дж. Робертсон, М.Б. Хірш і ін.) і вітчизняних (О.А. Петрик, В.О. Зотов, Б.В. Кудрицький, Г.М. Давидов, О.Ю. Редько, В.В. Немченко М.Ф. Огійчук, І.І. Рагуліна, І.Т. Новіков, А.О. Баранова, Н. І. Беренда, Н. І. Дьякова) авторів.

Актуальність зазначених питань та недостатній рівень формування комплексного підходу до питань взаємодії внутрішнього і зовнішнього аудиту і визначили вибір теми даного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження особливостей співпраці зовнішніх і внутрішніх аудиторів та розроблення пропозицій щодо вдосконалення такої взаємодії. У зв'язку з цим у магістерській роботі поставлені такі завдання:

- дослідити питання сутності, місії та класифікації аудиту;
- обґрунтувати фактори, які визначають рівень довіри до внутрішнього аудиту;
- дослідити проблеми та перспективи розвитку зовнішнього аудиту в Україні;
- дослідити взаємодію внутрішнього і зовнішнього аудиту на різних етапах розвитку системи внутрішнього контролю;
- розробити пропозиції щодо визначення критеріїв оцінки якості внутрішнього і зовнішнього аудиту;
- визначити завдання і особливості внутрішнього і зовнішнього аудиту в процесі виконання завдання оцінки фінансового стану підприємства;
- провести аудит фінансового стану підприємства та розробити пропозиції щодо його вдосконалення

Об'єктом дослідження виступає фінансово-господарська діяльність приватно-орендного підприємства «Тернопільське».

Предметом дослідження є організація і методика зовнішнього і внутрішнього аудиту, та їх взаємодія.

Методи дослідження. Для вирішення поставленої в магістерській роботі мети було використано такі методи дослідження як порівняння, елімінування,

перерахунок показників, прийом балансових співвідношень, балансовий і сальдовий прийоми, спосіб аналітичних групувань.

Наукова новизна одержаних результатів. На основі проведеного у магістерській роботі дослідження:

- обґрунтовано фактори, які визначають рівень довіри до внутрішнього аудиту;
- досліджено взаємодію внутрішнього і зовнішнього аудиту на різних етапах розвитку системи внутрішнього контролю;
- розробити пропозиції щодо визначення критеріїв оцінки якості внутрішнього і зовнішнього аудиту.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені в роботі рекомендації щодо впровадження служби внутрішнього аудиту, критерії оцінки якості внутрішнього аудиту можуть бути використані в діяльності підприємства. В магістерській роботі досліджено фінансовий стан приватно-орендного підприємства «Тернопільське» і розроблені пропозиції щодо його вдосконалення.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження були опубліковані статті «Організація внутрішнього аудиту на підприємстві», «Критерії оцінки якості внутрішнього аудиту».

Структура магістерської роботи Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг складає 105 сторінок. У роботі використано 12 таблиць та 14 рисунків, що додають наочності викладеному матеріалу. Список використаних джерел становить 106 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

СИСТЕМА ЗОВНІШНЬОГО АУДИТУ ТА ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1.1. Зміст, місія та завдання аудиту

В умовах розвитку та інтеграції світових економічних відносин питання сумлінності економічних суб'єктів стають все більш актуальними, тому аудиторська діяльність визнається все більш необхідною. Внутрішній зміст будь-якого явища втілює в собі визначення його сутності, тобто визначення, яке концентрує найсуттєвіші характеристики в їх логічному взаємозв'язку. Незважаючи на значну історію становлення аудиторської діяльності в світі і в Україні, аудит трактують науковці по різному.

Адамс Р. розглядав аудит, як процес зменшення до прийняттого рівня інформаційного ризику для користувачів фінансової звітності [2, с.4]

У навчальному посібнику за редакцією Ф.Ф. Бутинця аудит визначають, як незалежну експертизу і аналіз публічної бухгалтерської звітності господарюючого суб'єкта уповноваженими на те особами (аудиторами) з метою визначення її достовірності, повноти та відповідності чинному законодавству і вимогам, що пред'являються до ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, а також включає інші види контрольної роботи.

Андрєєв В. Д. дає визначення аудиту, як зовнішній незалежний фінансовий контроль, здійснюваний незалежними дипломованими аудиторами, що не працюють на даному підприємстві [5, с.18].

З точки зору В.М. Азарської аудит – це експертиза бізнесу, здійснювана на основі договору, включаючи перевірку стану бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та фінансової звітності, а також консультування з метою недопущення нераціональних витрат, підвищення ефективності використання ресурсів і збільшення доходів господарюючих суб'єктів [4,с.298].

Петрик О.А визначає аудит як незалежну перевірку, здійснювану аудитором згідно з вимогами договору на його проведення за дорученням зацікавленої особи і передбачає контрольну-ревізійну діагностику та застосування експертно-консультаційних дій особою, що володіє професійними навичками у сфері обліку, аналізу, оцінки, оподаткування, законодавства, національного, так і міжнародного, має логіко-аналітичні розумові здібності, кінцевою метою якого є формування думки щодо достовірності та правомірності інформації у фінансових звітах суб'єкта господарювання і доведення її до відома клієнта [8, с.17] .

Аудит - це соціально-нейтральний інститут, який виконує функції збору та оцінки інформації і представлення висновку стосовно результатів своєї роботи в складних та великих системах контролю, зменшуючи інформаційний ризик та виступаючи одним із засобів забезпечення певного рівня інформаційної безпеки в суспільстві [16, с.29].

Аудит можна визначити, як систему збору й обробки інформації, метою якої є оцінка ефективності інформаційної системи бухгалтерського обліку економічного суб'єкта, що перевіряється [37, с.49].

Базовими характеристиками, що впливають на внутрішній зміст аудиту є «незалежність», «контроль», «визначення достовірності», «надання впевненості», «експертиза, оцінка», «підприємницька діяльність». Трансформація змісту завдань аудиту від компенсації контрольної функції до надання впевненості щодо достовірності фінансової інформації відбувається через втрату відносин власності та відносин контролю з боку користувача до відповідальної сторони [44, с.99] .

Незалежність, як головна ознака, що відокремлює аудит від інших споріднених видів діяльності, пов'язаних із будь-якими перевітками інформації про факти та наслідки господарських операцій, присутня в більшості визначень аудиту.

Трактування змісту аудиту на початку 90-х років ХХ сторіччя містить ще одну, досить важливу характеристику, яка розкриває його цільове призначення.

Так, М.Т. Білуха визначає аудит як «незалежну форму економічного контролю, що надається суб'єктам підприємницької діяльності на договірних засадах з питань ефективності господарювання та достовірності її відображення у бухгалтерському обліку і звітності» [20, с.41]. Як видно, на перше місце вчений ставить завдання, що направлене на підвищення «ефективності господарювання» суб'єкта підприємницької діяльності, і лише потім, як другорядне завдання називається оцінка «достовірності відображення господарської діяльності у бухгалтерському обліку та звітності».

Якщо розглядати аудит як форму контролю, тоді, очевидно, він повинен володіти всіма притаманними йому функціональними завданнями, серед яких головним приймалось завдання виявлення резервів підвищення ефективності використання всіх наявних ресурсів суб'єкта господарювання.

Визначення аудиту в трактуваннях західних фахівців, які наводились у різних публікаціях починаючи із 1973 року по теперішній час, базуються на тому, що аудит розглядається перш за все як «оцінка» фінансової інформації щодо її достовірності, або «оцінка» з метою надання впевненості користувачам щодо достовірності такої фінансової інформації. Тобто, абсолютно природнім для країн з розвинутою ринковою економікою та сталою практикою аудиту є позиціонування аудиту як способу оцінки фінансової інформації, а не форми її контролю.

А. Аренс та Дж. Лоббек трактують аудит як «процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник накопичує й оцінює свідчення про інформацію, що піддається кількісній оцінці і що належить до специфічної господарської системи, щоб визначити і виразити у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям» [6, с.7]. Такий підхід цілком зрозумілий, бо відображає об'єктивну картину функціонування західної практики аудиту, яка здійснювалась в економіках з розвинутим фондовим ринком, що в свою чергу визначає найбільш високий рівень відносин «користувач-відповідальна сторона»:

- наявність відносин власності та непрямий контроль користувача

щодо відповідальної сторони;

- відсутність відносин власності та відносин контролю користувача щодо відповідальної сторони;

- об'єкт відповідальної сторони, на який спрямований економічний інтерес користувача – фінансова звітність та інша економічна інформація;

- пріоритетна потреба користувача, що визначає завдання зовнішнього аудиту, є підвищення рівня довіри до фінансової звітності та іншої економічної інформації, що пов'язано зі зменшенням інформаційних ризиків під час прийняття управлінських рішень.

Відокремлення аудиту від інших видів діяльності у визначеннях західних фахівців принципово важливе з огляду на те, що практика аудиту пов'язана із виконанням досить широкого спектру завдань, які не завжди мають наслідком висловлення судження щодо достовірності фінансової інформації. Як відомо, професійні аудиторські стандарти розглядають сукупність робіт, в результаті виконання яких висловлюється судження щодо достовірності фінансової інформації, як завдання з надання впевненості. Аудит історичної фінансової звітності загального призначення є лише складовою завдань з надання впевненості, а всі інші роботи розглядаються як супутні аудиту послуги та інші послуги [22, с.45].

В Законі України «Про фінансову звітність і аудиторську діяльність» аудиторську діяльність визначають, як незалежну професійну діяльність аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, зареєстрованих у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, з надання аудиторських послуг [80]. Тобто, аудиторська практика (діяльність) в цілому трактується як загальне поняття, що виходить за межі професійних стандартів аудиту. Таким чином, норми діючого законодавства окреслюють межі особливого виду підприємницької діяльності – аудиторської діяльності.

Принципово важливим моментом дослідження є розуміння дуалістичної природи аудиту, яка є наслідком існування тристоронніх відносин. Аудит повинен розглядатись одночасно як процес та як результат. Як процес,

аудиторська перевірка завжди визначається зв'язком типу «ВС–А» (відповідальна сторона – аудитор), а як результат – зв'язком типу «К–А» (користувач – аудитор).

Важливим моментом для осмислення місця аудиту в контрольному процесі є характеристика мети виконання його основних процедур – процедур отримання доказів. На відміну від контрольного процесу, спрямованого на виявлення відхилень у параметрах фактичного стану порівняно зі встановленими параметрами, процедури отримання доказів мають за мету отримання свідчень, що такі відхилення відсутні. Таким чином, мета виконання аудиторських процедур має протилежну спрямованість в порівнянні з процедурами контрольного процесу: не пошук відхилень, а отримання свідчень про їх відсутність.

Для того, щоб результати опосередкованого контролю могли в подальшому бути включеними у загальний контур контрольного процесу відповідальної сторони, суб'єкт контролю (ініціатор) повинен отримати результати аудиторської перевірки. Практика виконання аудиторської перевірки (завдання з надання впевненості) відповідно до Міжнародного стандарту аудиту 260 «Повідомлення інформації з питань аудиту тим, кого наділено найвищими повноваженнями» вимагає повідомляти найвищий управлінський персонал відповідальної сторони про окремі обставини та результати виконання завдання [74].

Загальну сукупність інформації, яка в обов'язковому порядку повідомляється суб'єкту контролю аудитором, можливо поділити на такі групи (рис 1.1).

Цільова спрямованість процесу інформування суб'єкта контролю в процесі здійснення аудиторської перевірки має спільні і відмінні ознаки з подібними процедурами, що здійснюються за наслідками перевірки системи внутрішнього контролю, бухгалтерського обліку та звітності підприємства будь-якими іншими контролюючими структурами.

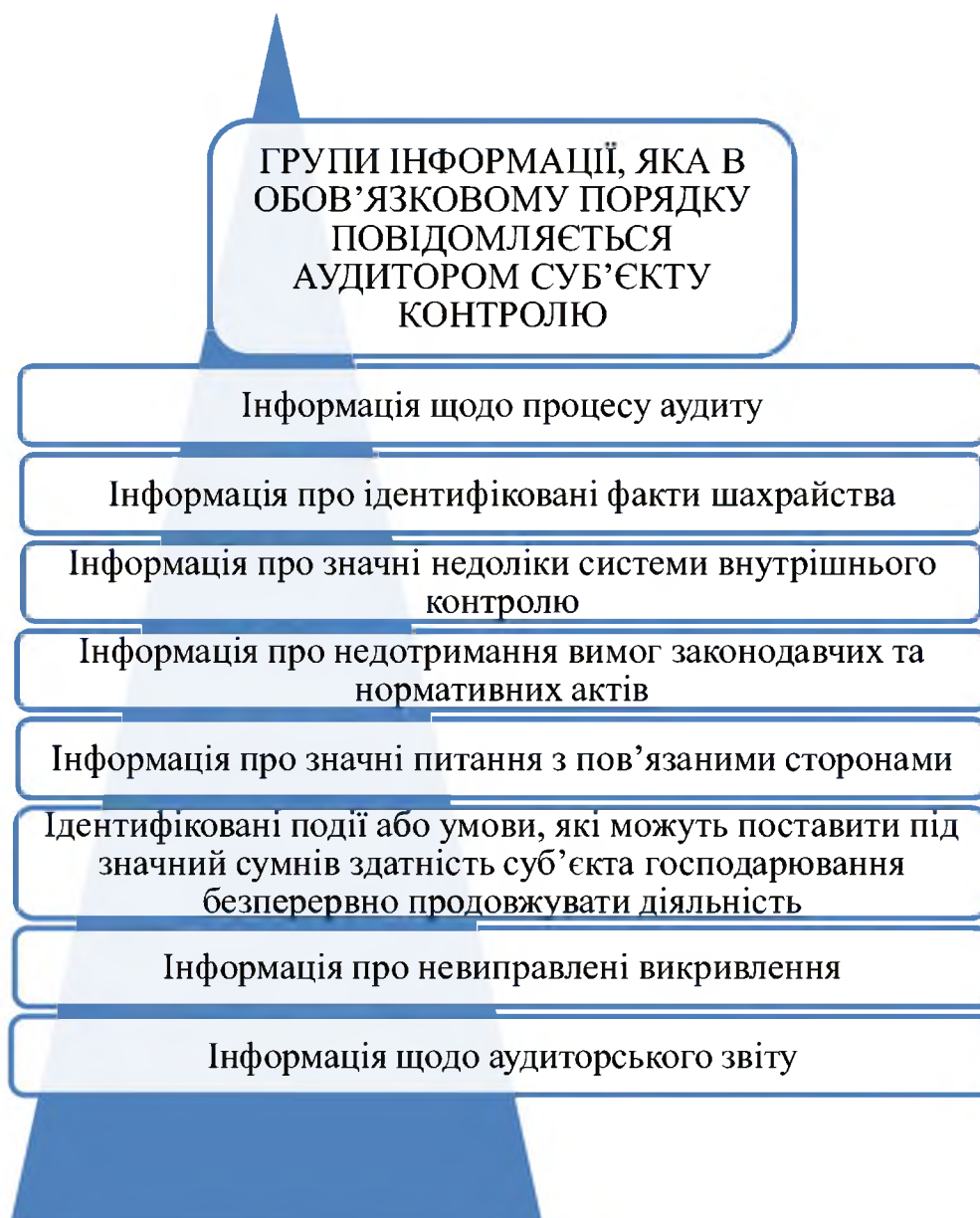

Рис.1.1. Групи інформації, яка в обов'язковому порядку повідомляється аудитором суб'єкту контролю [розроблено автором].

Головні завдання процесу інформування мають на меті не усунення встановлених невідповідностей у функціонуванні системи внутрішнього контролю та виявлених помилок, а в зменшенні аудиторського ризику, що є об'єктивним наслідком результату досягнення балансу між оцінками суттєвості та ризиків суттєвих викривлень у фінансовій звітності відповідальної сторони. Так, мета інформування найвищого управлінського персоналу поєднує наступні завдання:

- допомогти аудитору і тим, кого наділено найвищими

повноваженнями, в розумінні питань, що стосуються аудиту та розвитку конструктивної співпраці;

- допомогти аудитору в отриманні інформації, що стосується аудиту, від тих, кого наділено найвищими повноваженнями, що в свою чергу дозволить отримати розуміння суб'єкта господарювання та його середовища, ідентифікувати відповідні джерела аудиторських доказів і надати інформацію щодо конкретних операцій чи подій;

- допомогти тим, кого наділено найвищими повноваженнями, у виконанні їх відповідальності з нагляду за процесом складання фінансової звітності, зменшуючи цим самим ризики її суттєвого викривлення [101, с. 266].

Поряд із «внутрішньою» спрямованістю завдань інформаційного обміну між аудитом та суб'єктом контролю, що відповідає перш за все вимогам забезпечення надійності та якості процесу аудиту, необхідно визначити й «зовнішній» вектор такого обміну.

При дослідженні зв'язків між аудитором і клієнтом доцільно визначити три групи ситуацій, в яких обмін інформацією між аудитором та управлінським персоналом є обов'язковим (рис.1.2).

Отримана інформація управлінським персоналом за результатами виконання процедур аудиторської перевірки, може бути використана в подальшому контрольному процесі суб'єкта господарювання, проте такий «перетин» із загальною системою контролю є скоріше побічним продуктом поряд із головним результатом виконання завдання – надання впевненості щодо достовірності фінансової інформації. Такий висновок базується на тому, що в основі прийняття рішення аудитора про доцільність та необхідність інформування знаходяться суттєвість та професійне судження аудитора.

Таким чином, аудиторська перевірка перебуває в середині контрольного процесу відповідальної сторони і прямо не пов'язана з етапами його реалізації.

Рис.1.2. Групи ситуацій, в яких обмін інформацією між аудитором та управлінським персоналом є обов'язковим [розроблено автором за даними [101].

Тотожність застосовуваних методичних прийомів контролю (ревізії) та аудиту, які виступають основою для формування їх процедур, описана О.Ю.Редько [88, с. 76]. На відміну від процесу контролю (ревізії) аудит є самостійно регламентованим процесом, який не може коригуватись ззовні суб'єктом контролю та має завершений технологічний цикл.

Таким чином, процес аудиторської перевірки повинен розглядатись як складова системи контролю – незалежний інструмент контролю, за допомогою якого здійснюється оцінка достовірності фінансової та іншої інформації. З метою зменшення інформаційних ризиків зовнішніх та внутрішніх користувачів фінансової та іншої інформації результат аудиторської перевірки може залучатись до процесу інформаційного забезпечення системи управління суб'єктами господарювання.

Інформація, отримана в ході аудиту, використовується в процесі управління на різних його рівнях і різними користувачами для прийняття рішень. Наприклад, за результатами аудиторської перевірки можуть бути виявлені недоліки в системі управління і надані рекомендації щодо їх

усунення. Ця інформація використовується менеджерами підприємства, яке перевіряє аудитор, для вжиття заходів щодо усунення недоліків в процесі управління. Цілий ряд послуг, що надаються аудитором, безпосередньо пов'язаний з певними функціями управління: розробка бізнес-планів, проведення аналізу, управлінське консультування та інші. Це свідчить про те, що аудиторська діяльність опосередковано впливає на сам процес управління діяльністю господарюючих суб'єктів [93, с. 82]. Існуюча система аудиту представлена на рис.1.3.

Місія – відповідальне доручення, роль. Для розуміння питання місії аудиту в сучасному суспільстві слід розуміти, а яке ж воно, це суспільство [13, с. 66].

На думку Кевіна Робертса, голови агентства Saatchi & Saatchi - однієї з провідних творчих організацій світу з персоналом в більш ніж 6500 чоловік і 130-ма відділеннями в 70 країнах світу ми живемо в світі, який американці називають світом VUCA - нестабільному, невизначеному, складному і неоднозначному (VUCA - аббревіатура від volatility, uncertainty, complexity і ambiguity). Саме такий сьогоднішній світ - і він не збирається змінюватися. І це дуже цікавий час для креативних людей, тому що старі робочі моделі більше не функціонують.

Поширення інформаційних технологій, мережа Інтернету призвело до незвично високої ціни на інформацію, особливо на правдиву інформацію. В сучасному світі той, хто володіє інформацією – той переможець (щоправда тимчасовий).

Все базується на сучасній інформаційній невизначеності та невпевненості, що існують та продукуються у суспільстві. Особливо це стосується як пересічних, так і інституційних інвесторів. За таких умов, довіри до прямих джерел інформації та їх носіїв немає. Потреба хоча б у її підтвердженні ще одніми носіями чи джерелами – актуальна, як ніколи. І тут у пригоді став професійний незалежний аудит.

Рис.1.3. Система аудиту.

Ознаки довіри, а значить і наступної впевненості у правдивості інформації, наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Критерії суспільної довіри до інформації щодо суб'єкта господарювання [13, с. 67].

Менше довіри	Критерії або фактори	Більше довіри
Службова особа підприємства, кваліфікований працівник низько	Носій інформації	Зовнішній перевіряючий, висококваліфікований працівник
Неформальна (чутки, статті у пресі чи у Інтернеті)	Формат інформації	Офіційний документ з печаткою або офіційна заява
Фізична особа	Рівень джерела інформації	Орган державної влади Юридична особа
Працівник підприємства	Особа, що інформує	Незалежний від підприємства фахівець
Офіційна (публічна) інформація	Конфіденційність	Конфіденційна інформація
Незрозуміла (незнайомі терміни та незрозумілий формат надання)	Зрозумілість інформації	Зрозумілі терміни, зрозумілі способи створення та розкриття
1–2 джерела	Кількість джерел даних	Більше трьох джерел

Аудитор адміністративно незалежний від об'єкта перевірки і до того ж якість його роботи перевіряється з боку громадського професійного об'єднання таких же фахівців. Аудитор володіє професійними навичками та знаннями, якими не володіє користувач інформації. Аудитор здійснює перевірки у чіткій відповідності до встановлених стандартів та принципів професійної етики, за порушення вимог яких він може понести покарання. Аудитор інакше мотивований, ніж найманий менеджмент або власники підприємства. Відносно суспільства або третіх осіб як менеджмент, так і власники, більш мотивовані на

приховування або перекручення інформації про реальний стан справ. Аудитору навпаки, вигідно сказати про реальний стан справ (об'єктивність), бо цим він захищає інтереси як власника, так і суспільства. Як наслідок – це професія буде мати попит в суспільстві і, відповідно, доходи. В іншому аспекті менеджмент, який завідомо знає, що звітність яку він склав, буде перевірятися незалежним від нього фахівцем, мотивований зробити таку звітність найбільш точною та адекватною фактичному стану речей.

Інформація аудитора має високий рівень конфіденційності бо призначена виключно для конкретних замовників аудиту – користувачів результатами їхньої перевірки. Публічна інформація від аудиторів носить вкрай загальний характер. Вказані переваги і сприяли тому, що аудитор був затребуваний суспільством саме як чинник збільшення довіри до інформації а значить – до зменшення інформаційної невизначеності та збільшення довіри. Як результат – зменшення невпевненості та страху.

Аудиту, притаманні певні обмеження. Аудит не може надати абсолютної гарантії щодо достовірності фінансової звітності. Не перевелися шахраї у менеджменті, які можуть талановито та майстерно викривлювати з корисливою метою дані фінансової звітності. І існує вірогідність, що аудитор не знайде такі викривлення чи перекручення. Певні невідповідності можуть з'явитися від невірної обробки даних або від неправильного вибору чи застосування принципів обліку. У Міжнародних стандартах аудиту усіх редакцій завжди була вказівка на можливість не виявлення навіть суттєвих невідповідностей у фінансовій звітності. При цьому стандарти аудиту завжди декларували тезу, що аудитор надає користувачеві фінансової звітності високий, але не абсолютний рівень впевненості. Так виник конфлікт інтересів, відомий у західному суспільстві, як «розрив очікувань». Аудиторам відомі обмеження аудиту звітності, але про такі обмеження невідомо більшості суспільства. Хибно визнаючи викривлену звітність причиною банкрутства, суспільство певним чином нижче, ніж насправді, оцінює якість роботи аудиторів та пред'являє останнім дуже завищені вимоги. Це і призводить до «розриву очікувань».

Слід вказати і на сучасну тенденцію збільшення змістовності аудиторського звіту та розширення предмету аудиторської уваги. Професійний аудит не може стояти осторонь викликів часу і повинен реагувати на зміни у бізнес середовищі, і тим паче, реагувати на зміни інтересів до суб'єктів господарювання з боку суспільства. З огляду на неминучі процеси глобалізації у світі, в МСА з'явилися положення з міжнародної практики аудиту, які стосуються міжбанківського підтвердження, розгляду екологічних питань у ході аудиту фінансової звітності, електронної комерції та її впливу на аудит звітності.

1.2. Класифікація аудиту

Класифікація аудиту необхідна для наукової розробки основ його теорії, подальшого удосконалення практики, підвищення ефективності та якості, підготовки і покращання кваліфікації аудиторів. У зв'язку з цим необхідно:

- дати оцінку діючої класифікації;
- визначити принципи класифікації аудиту;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення класифікації аудиту.

В економічній літературі для класифікації аудиту автори застосовують 47 ознак за якими виділяють 73 види аудиту [27, с.22]. Види аудиту в літературних джерелах наведено в додатку А

Найчастіше для класифікації аудиту обираються такі критерії як обов'язковість проведення, об'єкти і суб'єкти аудиту, спосіб проведення, спосіб обробки даних, джерела інформації тощо. Лише чотири види (внутрішній, зовнішній, обов'язковий, ініціативний) виділяють 48 % і більше авторів[27, с 23].

Загальні принципи класифікації аудиту повинні відповідати таким вимогам:

- об'єктивно відображати сутність явищ і реальних процесів;
- відповідати законам розвитку природи, суспільства і бізнесу;

- визначати загальні положення, властиві організаціям різних типів і видів;
- бути визнаними суспільством;
- відповідати вимогам практики.

Класифікація аудиту повинна не бути громіздкою, однак в повній мірі розкривати внутрішній зв'язок і спосіб організації аудиторського контролю, взаємодію елементів, процесів, явищ як між собою, так і з зовнішнім середовищем. В таблиці 1.2. наведена класифікація аудиту за відповідними ознаками.

Таблиця 1. 2

Класифікація аудиту

№з/п	Критерії класифікації	Види аудиту
1.	Характер замовлення	обов'язковий аудит; ініціативний аудит; аудит за дорученням державних органів.
2.	Організаційні взаємозв'язки контролюючого і підконтрольного об'єкта	зовнішній внутрішній
3.	Характер аудиторських послуг	аудит фінансової звітності операційний аудит аудит ефективності аудит на відповідність вимогам екологічний аудит
3.	Обсяг спостереження, аналізу і перевірки діяльності	загальний; спеціальний
4.	Функції в управлінні фінансово- господарською діяльністю	запобіжний перманентний ретроспективний стратегічний
5.	Спосіб проведення	рутинний комп'ютеризований

Критерій за характером замовлення застосовують, як правило, для зовнішнього аудиту.

Обов'язковий аудит проводять відповідно до вимог Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». Обов'язковий аудит

фінансової звітності - аудит фінансової звітності (консолідованої фінансової звітності) суб'єктів господарювання, які відповідно до законодавства зобов'язані оприлюднити або надати фінансову звітність (консолідовану фінансову звітність) користувачам фінансової звітності разом з аудиторським звітом, що проводиться суб'єктами аудиторської діяльності на підставах та в порядку, передбачених цим Законом [80].

Обов'язковий аудит означає вимогу включення до складу річної фінансової звітності аудиторського звіту.

Ініціативний аудит проводять за добровільним бажанням економічного суб'єкту (за рішенням зборів акціонерів, за бажанням одного із засновників, за рішенням керівництва тощо). Метою обов'язкового аудиту є підтвердження звітності, тоді як при ініціативному аудиті цілі визначаються самим клієнтом. Мета ініціативного аудиту формується залежно від ситуації на підприємстві, в результаті якої виникла необхідність в аудиті. Наприклад, бажання власників упевнитися в дотриманні їх інтересів адміністрацією, у правильності постановки та ведення обліку, дотримання законодавства або навпаки, що виникло недовіра між власниками і найманою адміністрацією, конфлікти між окремими керівниками, недосконалість системи організації обліку. При ініціативному аудиті клієнт визначає об'єкт аудиту (може бути тільки один з розділів обліку, або певні операції), аналіз фінансового стану, вибір найбільш доцільної облікової політики. При обов'язковому аудиті аудитор (аудиторська фірма) зобов'язаний всебічно вивчити систему організації обліку і складання звітності.

Аудит за дорученням державних органів – це складний і відповідальний вид аудиту. Такий аудит можуть здійснювати як незалежні аудитори, так і аудитори державних контролюючих органів. В економічній літературі та законодавчих актах розглядають термін «державний аудит». Державний фінансовий аудит полягає у перевірці та аналізі діяльності, фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення

бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю суб'єктів господарювання державного сектору економіки, а також інших суб'єктів господарювання, що отримують (отримували в період, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують (використовували у період, який перевіряється) державне чи комунальне майно.

Особливе значення має поділ аудиту на внутрішній та зовнішній. Зміст зовнішнього і внутрішнього аудиту досить детально розкрито у багатьох працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених.

Р. Адамс стверджує, що «для аудитора, котрий проводить згідно із законом зовнішній аудит, дуже важливо дослідити роль, яку відіграє в організації внутрішній аудит, з метою зменшення дублювання робіт. Це можливо незалежно від того, чи охоплює внутрішній аудит фінансову систему, чи контролює такі сфери, як управління руху товарно-матеріальних цінностей або фінансовий менеджмент» [2, с.27]. Порівняльну характеристику особливостей і відмінностей зовнішнього та внутрішнього аудиту подано у працях Ф.Ф.Бутинця, Б.Ф.Усача. Як зазначають ці економісти, зовнішній аудит відрізняється від внутрішнього метою і завданнями, об'єктом дослідження, видом діяльності, організацією роботи, стосунками з керівництвом суб'єкта перевірки, кваліфікацією, організацією оплати праці аудиторів, відповідальністю, звітністю тощо.

Якщо зовнішній аудит проводиться спеціалізованими аудиторськими фірмами та незалежними аудиторами, то внутрішній - спеціально створеними підрозділами в системі управління підприємством.

Концепція внутрішнього аудиту почала формуватися при переході від підтверджуючого до системно – орієнтованого аудиту. Після 1949 року незалежні аудитори стали більше уваги приділяти системі внутрішнього контролю. Підрозділи внутрішнього аудиту створюються, як правило, у великих і складних розгалужених структурах, які мають відокремлені структурні підрозділи. Їх завданням є контроль за дотриманням облікової

політики всіма підрозділами підприємства, правильністю ведення обліку та складання звітності, ефективним використанням ресурсів, обґрунтування стратегії розвитку фінансової, інвестиційної політики [98, с. 119].

Створення підрозділів внутрішнього аудиту пов'язане з посиленням функції контролю на підприємстві. При цьому внутрішній аудит розглядають, як ланку внутрішнього контролю. Внутрішній аудит сприяє створенню високоефективної системи обліку, підвищує довіру зі сторони зовнішніх аудиторів до звітності клієнта.

Важливою ознакою класифікації видів аудиту є класифікація залежно від характеру аудиторських послуг. Зарубіжний досвід виділяє такі види аудиту: фінансовий, перевірка на відповідність, операційний аудит.[6, с.76]. Вітчизняні автори виділяють: аудит підтвердження фінансової звітності, аудит на відповідність вимогам, аудит ефективності фінансово – господарської діяльності.[14, 39]. Крім того є поділ аудиту за об'єктами на: фінансовий аудит, аудит на відповідність, операційний аудит, аудит охорони довкілля [12, с.46]. У закордонній і вітчизняній економічній літературі окремо розглядають операційний аудит. Слід відзначити, що Е.А. Аренс і Дж. К. Лоббек поділяють управлінський (операційний) аудит на три види: функціональний, організаційний і спеціальний [6, с. 540]. Під функціональним аудитом ці вчені розуміють аудит окремих функцій постачання, виробництва, збуту або функції отримання і витрачання грошових коштів, здійснення грошових розрахунків тощо. У вітчизняній економічній літературі це називають процесами (циклами) господарських операцій.

За характером аудиторських послуг доцільно виділити операційний аудит, аудит фінансової звітності, аудит ефективності, аудит на відповідність вимогам та екологічний аудит. Такі види аудиту найбільше відповідають сучасним умовам діяльності та надання аудиторських послуг. З усіх видів аудиту найменше досліджений аудит ефективності. Для того, щоб розглянути варіанти визначення аудиту «ефективності», спочатку варто подивитися на те, як визначають «аудит». Аудит ефективності може бути визначений як оцінка

менеджменту і функціонування організації, а також виконання роботи в контексті економічності, ефективності і результативності діяльності [100, с.152]. Аудит ефективності у вітчизняній економічній літературі та в законодавчих актах розглядають як підвид державного фінансового аудиту. Аудит ефективності є перевіркою діяльності органів державної влади і одержувачів державних коштів з метою визначення ефективності використання ними державних коштів, отриманих для виконання покладених на них функцій і поставлених завдань. Аудит ефективності використання державних коштів включає наступні елементи: а) перевірку економного використання організацією, яка перевіряється, державних коштів, витрачених на досягнення конкретних результатів її діяльності; б) перевірку продуктивності використання організацією трудових, фінансових та інших ресурсів, котрі перевіряють, в процесі виробничої й іншої діяльності, а також використання інформаційних систем і технологій; в) перевірку результативності діяльності організації, яка перевіряється, по виконанню поставлених перед нею завдань, досягненню фактичних результатів в порівнянні з плановими показниками з урахуванням обсягу виділених для цього ресурсів [100,с.154]. Про аудит ефективності доцільно говорити в контексті і незалежного аудиту, оскільки актуальними завданнями аудиторської фірми є оцінка ефективності діяльності підприємства, його структурних підрозділів, господарських процесів, використання ресурсів тощо.

За обсягом спостереження, аналізу і перевірки діяльності доцільно розглядати загальний і спеціальний аудит. Спеціальний аудит розрізняють банківський, страховий, аудит товарних и фондових бірж, інвестиційних фондів. Коло об'єктів, які перевіряють за видами аудиту різноманітне. Найбільш чітко визначений страховий та банківський аудит. Група організацій, які виділені за принципом залучення чужих грошових коштів достатньо різноманітна, що вимагає додаткової спеціалізації аудиторських організацій. Такий поділ пов'язаний з необхідністю знання спеціального законодавства і особливостей організації обліку. Найрізноманітніші об'єкти перевірок в

загальному аудиту – від торгівельних і виробничих підприємств до найбільших корпорацій. Слід відзначити, що в економічній літературі існують різні підходи до класифікації аудиту залежно від обсягу спостереження, аналізу і перевірки діяльності. Одні вважають її необхідною[13] Інші – відстоюють позицію, що методологія аудиту не пов'язана з галузевою специфікою підприємства, установи, організації, які перевіряють[40].

За функціями в управлінні фінансово-господарською діяльністю аудит поділяють на запобіжний, перманентний, ретроспективний (післяопераційний) і стратегічний.

Запобіжний — це аудит, який має запобігати різного роду конфліктним ситуаціям у фінансово-господарській діяльності до виникнення їх, тобто на стадії підготовки технології виробництва, до проведення маркетингових операцій тощо. Проводиться він здебільшого внутрішнім аудитом, який діє у структурі підприємства як спеціальний підрозділ або цими функціями наділено контрольно-ревізійний підрозділ.

Перманентний — це аудит, який проводиться безперервно у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства. Метою його є забезпечення менеджерів інформацією про відхилення виробничих процесів від заданих параметрів, фінансову стабільність у маркетинговій діяльності, конкурентоспроможність виготовлюваної продукції, робіт та послуг на внутрішньому і зарубіжному ринках. Перманентний аудит здійснюється внутрішнім аудиторським підрозділом підприємства або зовнішнім аудитом на договірних засадах.

Ретроспективний — це аудит, який здійснюється після виконання господарських операцій здебільшого за минулий рік. Проводиться він як внутрішніми аудиторами, так і зовнішніми аудиторськими організаціями.

Поділ аудиту за способами проведення на рутинний і комп'ютеризований має важливе значення в умовах швидкого розвитку сучасних інформаційних технологій. Рутинний – це традиційний ручний аудит. У зв'язку з широким застосуванням обчислювальної техніки, комп'ютерних інформаційних мереж та

систем у бізнесі та обліку перед аудиторами постало завдання - пристосування технології своєї роботи або навіть значної її зміни з використанням спеціальних методів і комп'ютерних програм при проведенні аудиту фінансової звітності підприємств, які застосовують автоматизовані фінансово-облікові системи. Незважаючи на беззаперечну актуальність проблем, пов'язаних із застосуванням комп'ютерів в аудиті, українські автори не приділяють їм належної уваги. При дослідженні комп'ютерного аудиту виділяють три аспекти:

- 1) використання комп'ютерів для організації роботи аудиторської фірми;
- 2) перевірка та оцінка комп'ютерних інформаційних систем;
- 3) використання комп'ютерів і програм як специфічних інструментів для проведення аудиту.

Отже, всі види аудиту взаємопов'язані в єдиній системі аудиторського контролю, спрямовані на вдосконалення підприємницької діяльності незалежно від форм власності і господарювання в умовах ринкових відносин.

1.3. Проблеми та перспективи розвитку зовнішнього аудиту в Україні

Аудит в Україні виник на соціальне замовлення і, ще не маючи глибокої теорії, почав виконувати практичні завдання щодо підтвердження відповідної фінансової інформації [92, с. 166].

Ринок аудиту в Україні усе ще перебуває на стадії формування. Важливо розуміти, що аудит неможливий без обліку. Аудитор, по суті, перевіряє якість роботи компанії крізь призму ефективності організації бухгалтерського обліку. А значить, стан і розвиток бухгалтерського обліку в країні прямо корелюється з якістю та розвитком аудиту.

Майбутнє аудиту в Україні прямо пов'язано з розвитком попиту на якісну фінансову звітність. У країнах, де розвинутий фондовий ринок і залучення фінансування відбувається через цінні папери, уже є подібний попит на фінансову звітність, оскільки саме вона є одним із вимірників ринкових

котирувань. Наявність такого попиту створює й рухає ринок аудиторських послуг [36, с. 91].

Питання вибору аудитора – це, перш за все, проблема довіри. Тобто перед тим як клієнт вирішить надати інформацію аудиторю, він повинен впевнитись, що в аудитора досить сил і можливостей зберегти її конфіденційність. Це, звичайно, закінчується професіоналізмом аудитора та юридичним захистом, пов'язаним з його діяльністю.

У 2018 році, кількість сертифікованих аудиторів становила 2725 осіб. Динаміка кількості аудиторів у 2014-2018 роках наведена на рис.1.4.

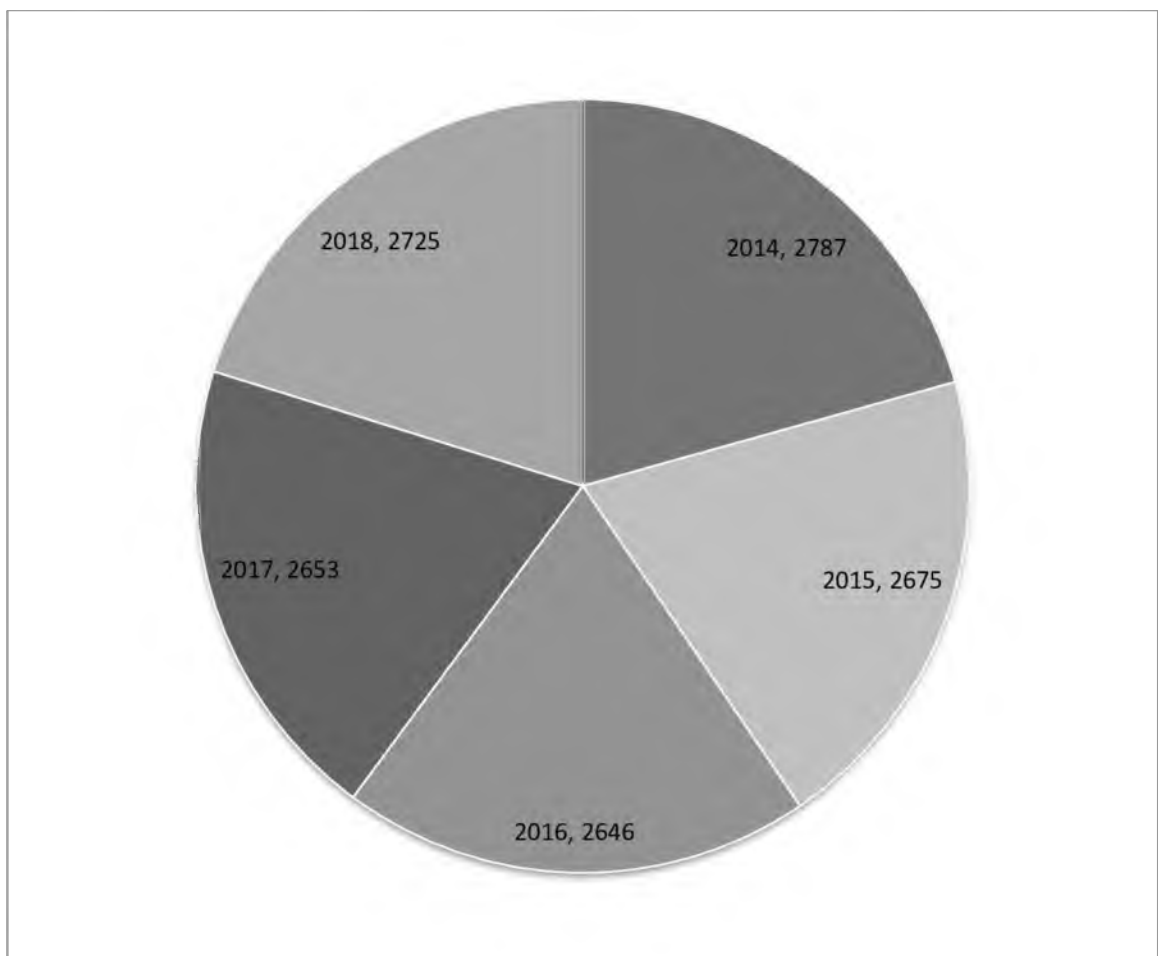

Рис.1.4. Динаміка кількості сертифікованих аудиторів України в 2014-2018 роках [55].

Обсяги наданих аудиторських послуг в Україні постійно зростають (рис.1.5). Структура розподілу замовлень за видами аудиторських послуг у 2018 році наступна: завдання з надання впевненості – 1 152 503,9 тис. грн., супутні послуги – 189 970,7 тис. грн., інші професійні послуги – 1 091 192,8 тис.

грн., організаційне та методичне забезпечення аудиту – 4 432,7 тис. грн.
Структуру розподілу наданих у 2018 році послуг, представлено на рис.1.6.

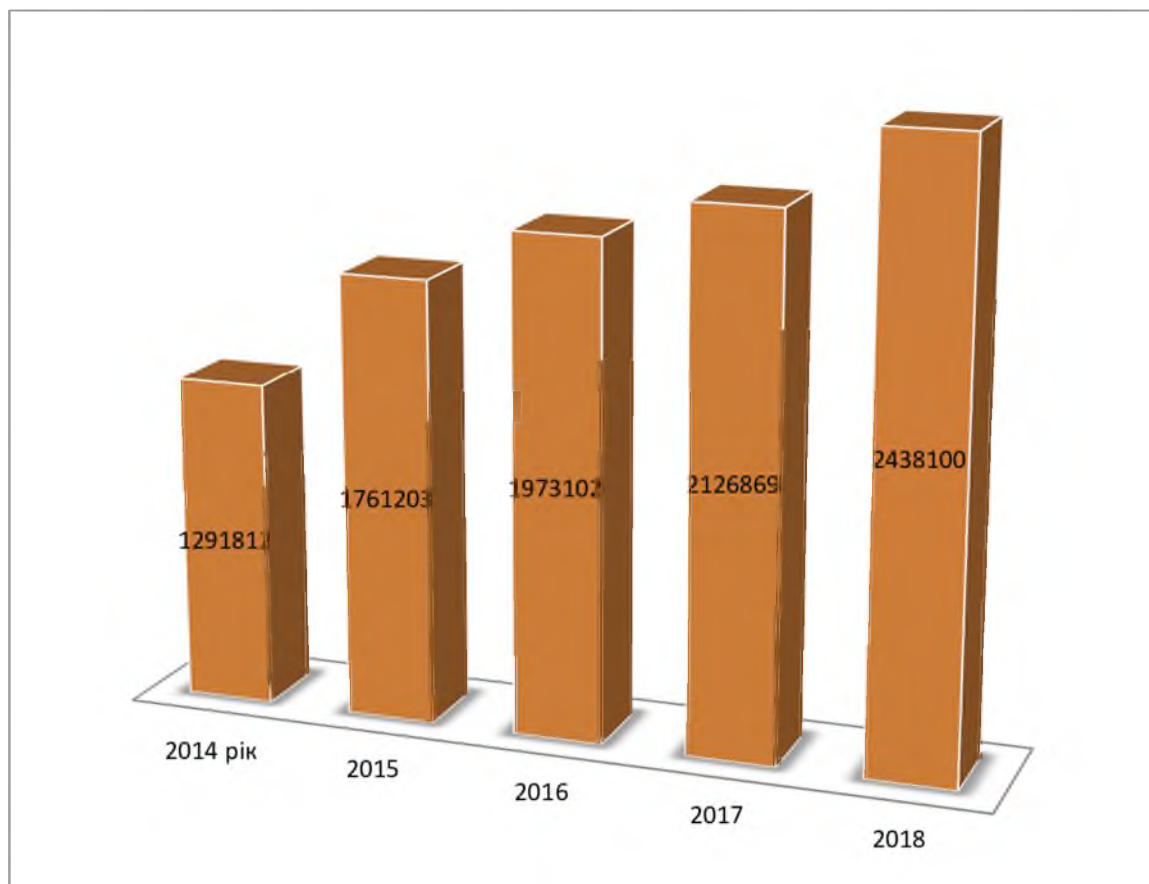

Рис.1.5. Динаміка аудиторського ринку за загальним обсягом наданих послуг у 2014-2018 роках (тис. грн.) [розроблено автором за даними 55].

Рис. 1.6. Структура розподілу аудиторських послуг у 2018 році [розроблено автором за даними 55].

Механізм формування ринкових цін належним чином досліджений і отримав відповідне відображення у наукових працях закордонних і вітчизняних вчених. В той же час, враховуючи специфічні особливості аудиторських послуг і стан розвитку ринку аудиту в Україні, у наукових працях і публікаціях вчених і практиків мають місце досить протилежні точки зору щодо принципових підходів до методології формування цін. Фактично власники бізнесу дивляться на аудит швидше як на зовнішні зобов'язання, а не як необхідність. Саме тому вартість аудиторських послуг іноді дуже низька й не відповідає рівню відповідальності аудитора такому завданню. Це багато чого засвідчує. В умовах недостатнього внутрішнього попиту на аудит бажання залучити клієнта за всяку ціну з боку аудиторських компаній обертається трохи іншою якістю роботи й демпінгом [15].

В інших країнах фінансування здійснюється переважно через фінансові інститути (банки, фонди), і обов'язковість аудиторського звіту для позичальника встановлює або закон, або регулятори ринків. Україна, з огляду на об'єктивні причини, не може похвалитися розвинутим фондовим ринком, та й ринок кредитування швидше мертвий, ніж живий. Зважаючи на це, обов'язковість аудиту обумовлено певними категоріями бізнесу, здебільшого це великий бізнес, а саме:

- компанії – емітенти цінних паперів;
- фінансові установи;
- акціонерні товариства;
- природні монополії;
- великі й середні компанії.

Україні необхідний соціальний запит на аудит, який і стане основним рушієм зростання ринку й запорукою його майбутнього процвітання. Відповідно, для збільшення соціального запиту потрібно розширювати коло застосування й подання фінансової звітності компаніями.

Говорячи про аудит та облікову функцію, варто зауважити, що сьогодні відсутність якісного бухгалтерського обліку вказує на слабкість управлінської функції в компанії, недосконалість процесів і кваліфікації виконавців. Тобто, якщо немає ефективного бухгалтерського обліку, то й немає ефективного управлінського обліку [15].

Питання контролю якості виконаного аудиту в компаніях, які прийнято називати суспільно значущими (великий бізнес, фінансові установи), також залишилося відкритим. Очевидно, що після низки банкрутств і краху багатьох компаній аудиторські звіти були поставлені під сумніви.

Крім того, під такі та інші підприємства, що становлять суспільний інтерес, прописано свій порядок вибору аудитора, формування аудиторських комітетів, вимоги до додаткової кваліфікації персоналу аудиторської фірми, який залучають до виконання завдань з аудиту, обмеження за видами робіт й обов'язковість ротації ключового партнера та самої компанії.

Як приклад можна розглянути реакцію США на низку банкрутств великих компаній у 2000-х унаслідок Dot-com bubble. У 2002 році у відповідь на корпоративні кризи й банкрутства в Америці вводять так званий Закон Сарбейнса – Окслі, яким було встановлено неабиякі штрафи (1 – 5 млн доларів) за недостовірну фінансову звітність, тюремні строки за її спотворення, персональну відповідальність перших осіб за зміни й доповнення. Мета цього Закону очевидна: що чіткіше й прозоріше фінансова звітність, то більш усвідомлені й правильні рішення, засновані на ній. Цим же Законом було встановлено необхідність ротації аудитора після певного строку, а також неможливість надання послуг аудиту й консалтингу з одних рук [106, с.56].

Зміни стосувалися тільки публічних компаній, тобто компаній, акції яких обертаються на фондовому ринку. Частину норм спочатку було відображено в європейських директивах, а згодом і в нашому Законі «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність».

Отже, перелік основних змін Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», який набув чинності з 01.10.2018:

- 1) запровадження дворівневої системи контролю: Органу суспільного нагляду та АПУ;
- 2) створення одного Реєстру аудиторів замість п'яти;
- 3) регламентування доступу до професії й атестації;
- 4) установлення відповідальності аудитора;
- 5) установлення порядку фінансування Органу суспільного нагляду та АПУ [80].

Багато експертів ринку передрікали його монополізацію великими мережевими аудиторськими компаніями, оскільки кваліфікаційні вимоги, кількість аудиторів у штаті й наявність міжнародних професійних сертифікатів потенційно слугують тим бар'єром, яким законодавець обмежує вихід на аудит підприємств, що становлять суспільний інтерес. Ця висота доступна лише великим гравцям ринку аудиту. І для того, аби її взяти, необхідно об'єднуватися та створювати альянси.

Якщо поглянути на публічний Реєстр аудиторських компаній і аудиторів, то з 895 аудиторських фірм в Україні тільки 85 можуть здійснювати аудит суспільно значущих компаній (приблизно 10 %) і 250 аудиторських фірм можуть проводити аудит середніх компаній (орієнтовно 28 %)[106, с.59].

Якщо ці цифри співвіднести з кількістю суспільно значущих і середніх компаній, то припадає близько 22 і 45 компаній на аудиторську фірму. Це істотне навантаження, і, як воно буде перерозподілено та як ринок скористається цим, покаже найближче майбутнє.

Як уже було зазначено, попит на фінансову звітність прямо кореспондується з попитом на послуги аудиту. Тому майбутнє аудиту залежить від розвитку та збільшення попиту на фінансову звітність.

Перші кроки вже зроблено: передбачено обов'язковість аудиту великих і середніх компаній, природних монополій, а також емітентів ЦП і компаній фінансового сектору. Обов'язковість аудиту в цьому разі вимагає оприлюднення і звітності, і аудиторського звіту, а також готовності до подальших питань, наприклад у разі публікації великим ритейлером звітності,

де відображені показники не збігаються з дійсністю. Зрозуміло, це потребуватиме більш ретельного підходу до складання фінансової звітності, що також стане каталізатором зменшення частки тіньової економіки в країні.

У процесі аудиту аудитор тестує систему внутрішнього контролю компанії, що покликана запобігати й захищати бізнес від зовнішніх і внутрішніх зловживань.

Яке ставлення власника до обліку, такий і стан системи внутрішнього контролю. Оцінити достеменно й незалежно стан справ, а також загрози, виявити вчасно помилки та їх виправити і є перевагами ініціативного аудиту, і ціна його незрівнянно низька порівняно з можливими втратами.

За оцінками відомих особистостей, наприклад Білла Гейтса, Мітію Каку та ін., багато професій у світі зараз постали перед питанням можливості існування в майбутньому. До речі, той же Білл Гейтс доклав чимало зусиль, щоб мінімізувати людську працю в багатьох галузях. На цей час такі професії, як продавець, касир, водій тощо, легко можуть бути замінені штучним інтелектом. Професія аудитора не становить винятку. Так, протягом уже тривалого періоду змінюється портфель аудиторських компаній, а саме: зменшується частка аудиту й збільшується частка консалтингу. Це перший та основний сигнал ринку. Також розвиток ринку криптовалют і запозичення на таких ринках ставлять нові питання й виклики для аудиторів. Багато фахівців ринку вважають, що аудит своїм вектором спрямований у минуле – він підтверджує минулі події й результати. Запит же менеджменту на цей час змінюється, важливіше розуміти, що буде в майбутньому. І в цьому головний виклик для професії аудитора сьогодні [59].

Єдиний вихід із ситуації – адаптація наявних норм і стандартів під нові вимоги.

Єдиною реальною силою, яка може й повинна впливати на розвиток професії в країні, є самі аудитори та бухгалтери. Від їхньої активності та здатності чітко донести свою думку до Органу суспільного нагляду та АПУ

залежатиме розвиток і майбутнє цієї професії. Важливо створити сильний професійний рух, що стане головним контролером і рушієм цього процесу.

Таким чином, усі згадані зміни і в частині аудиту, і в частині бухгалтерського обліку сприятимуть зростанню попиту на якісну фінансову звітність й аудиторські послуги, популяризації професії бухгалтера.

Слід зазначити, що серед проблем, вирішення яких має певний вплив на якість аудиторських послуг, є документування проведеної роботи. На даному етапі розвитку аудиторської діяльності в Україні всі аудиторські документи створюються та заповнюються відповідно до професійного судження аудитора так як відсутні стандартизовані форми документів.

Проведене дослідження надало можливість акцентувати увагу і на питанні необхідності комп'ютеризації роботи аудиторів. Адже застосування комп'ютерних методологій аудиту є одним із інструментів, які не тільки значно полегшують роботу аудиторів завдяки переходу від паперових до електронних документів, а і забезпечують зменшення ризиків. Практичне використання комп'ютерної техніки знайшло своє застосування в роботі різних економічних служб. Однак аналіз українського ринку комп'ютерних технологій свідчить, що спеціалізованих інформаційних технологій та систем, які б дозволяли повною мірою автоматизувати процес аудиту, є недостатня кількість. Часто аудитори знаходять заміну спеціалізованих програм, виконуючи прості обчислення, друкуючи стандартні форми робочих документів. Також має місце використання правової бази даних в електронному вигляді, здійснюються запити до електронної бази даних при проведенні аудиту окремих розрахунків у різних точках обліку, комплексного аналізу фінансового стану суб'єкта через окремі програми (дані Microsoft Office).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Реалізація суспільної місії аудиту досягається через професійну незалежність, що, в свою чергу, сприяє підвищенню надійності інформаційного обміну та впорядкованому функціонуванню підприємницького середовища.

Класифікація аудиту необхідна для наукової розробки основ його теорії, подальшого удосконалення практики, підвищення ефективності та якості, підготовки і покращання кваліфікації аудиторів.

Класифікація аудиту повинна не бути громіздкою, однак в повній мірі розкривати внутрішній зв'язок і спосіб організації аудиторського контролю, взаємодію елементів, процесів, явищ як між собою, так і з зовнішнім середовищем.

Майбутнє аудиту в Україні прямо пов'язано з розвитком попиту на якісну фінансову звітність. У країнах, де розвинутий фондовий ринок і залучення фінансування відбувається через цінні папери, уже є подібний попит на фінансову звітність, оскільки саме вона є одним із вимірників ринкових котирувань. Наявність такого попиту створює й рухає ринок аудиторських послуг.

РОЗДІЛ 2.

ЗМІСТ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО РЕЗУЛЬТАТІВ ЗОВНІШНІМИ АУДИТОРАМИ

2.1. Сутність внутрішнього аудиту, його принципи та завдання

В сучасних економічних умовах, коли підвищуються вимоги до ефективності бізнесу, раціонального використання обмежених ресурсів та в умовах швидко мінливого законодавства, все більшого значення набуває функція внутрішнього аудиту як елементу корпоративного управління.

Добре вибудована функція внутрішнього аудиту допомагає вищому керівництву, раді директорів і акціонерам мати об'єктивну інформацію про стан бізнесу та напрямки його вдосконалення. По суті, внутрішній аудит дозволяє тримати підприємство «в тонусі» подібно гостю, перед приходом якого намагаєшся привести будинок в порядок.

Необхідність запровадження внутрішнього аудиту доведена вимогами сучасних ринкових економічних відносин, інформаційними та управлінськими потребами господарюючих суб'єктів, конкретними фактами функціонування внутрішнього аудиту на підприємствах.

Трактування сутності внутрішнього аудиту у наукових публікаціях є неоднозначним. Найчастіше внутрішній аудит трактують, як складову системи внутрішнього контролю. Під внутрішнім аудитом слід розуміти організовану на підприємстві, діючу в інтересах його керівництва та (або) власників і регламентовану внутрішніми нормативними актами систему контролю за дотриманням встановленого порядку ведення обліку, складання, подання звітності та її аналізу з метою ефективного функціонування підприємства [57, с. 108].

Бугай Н. визначає, що внутрішній аудит є одним з способів управління керівництва підприємства за ефективністю роботи інших ланок структури внутрішнього контролю [24, с.59]. Економісти англо-саксонських країн

визначають внутрішній аудит як встановлену на підприємстві незалежну систему оцінки і перевірки його діяльності з метою допомоги працівникам ефективно виконувати свої функції [42, с. 533].

Демяненко Т.Є. стверджує, що внутрішній аудит є елементом системи управління підприємством, відсутність якого унеможлиблює та руйнує його систему менеджменту [46, с.123].

Вище наведені визначення є надто вузькими, так як вони обмежують функції внутрішнього аудиту лише такими перевітками, як контроль за правильністю ведення обліку та за ефективністю й відповідністю функціонування системи внутрішнього контролю, виключаючи тим самим проведення аудиту щодо окремих сфер діяльності підприємства, виявлення та оцінки ризиків, визначення ефективності використання ресурсів, здійснення окремих бізнес-процесів та процесу управління.

Т.О. Каменська дає більш влучне визначення, вважаючи під внутрішнім аудитом діяльність кваліфікованих працівників підприємства, яка спрямована на зменшення інформаційного ризику під час прийняття управлінських рішень [27, с.109].

Підходи щодо визначення внутрішнього аудиту можуть відрізнятися, залежно від його виду та характеристики. Зокрема, існує внутрішній аудит, що здійснюється в інтересах керівництва, його власників та обох сторін.

В економічній літературі є інші трактування сутності внутрішнього аудиту. Досліджуючи зміст внутрішнього аудиту виділили такі ознаки класифікації його визначення:

- внутрішній аудит в інтересах власників;
- внутрішній аудит в інтересах керівників;
- внутрішній аудит в інтересах власників і керівників [17, с. 45].

Внутрішній аудит в інтересах керівництва є незалежною діяльністю в організації перевірки та оцінки її роботи. Він проводиться аудиторами, які безпосередньо працюють на даному підприємстві. Такий вид аудиторської

перевірки доручається ревізійній комісії підприємства чи аудиторській фірмі на договірній основі.

Таблиця 2.1.

Класифікація визначень внутрішнього аудиту [98, с. 120]

№ з/п	Науковці, які вивчали внутрішній аудит	Призначення внутрішнього аудиту та його роль
Внутрішній аудит в інтересах керівника		
1.	Подольський В.І.	Незалежна діяльність в організації з перевірки та оцінки її роботи в інтересах керівництва.
2.	Камишанов П.І.	Елемент контролю в системі менеджменту.
3.	Романов А.Н. Одинцов Б.Е.	Сприяє прийняттю рішень керівництвом! [^] . визначає напрямки майбутнього розвитку підприємства.
Внутрішній аудит в інтересах керівників і власників		
4	Макоєв О.	Система оперативного, періодичного чи разового забезпечення інформацією керівника чи власників економічного суб'єкта шляхом організації незалежного контролю, підготовки управлінських рішень.
Внутрішній аудит в інтересах власників		
5.	Міжнародний стандарт аудиту	Забезпечення стабільного і ефективного функціонування підприємства, дотримання внутрішньогосподарської політики, збереження та раціональне, використання активів підприємства, запобігання: та викриття фальсифікаційних помилок, забезпечення точності та повноти бухгалтерських записів, своєчасної підготовки надійної інформації. Діяльність внутрішньої аудиторської служби підприємства.

Внутрішній аудит в інтересах власників складається з контролю за функціонуванням та організацією систем обліку і внутрішнього контролю. У такому разі служба внутрішнього аудиту відповідає перед власниками підприємства за моніторинг та контроль щодо функціонування цих систем.

Внутрішній аудит в інтересах керівництва і власників підприємства є системою оперативного, періодичного або разового забезпечення інформацією керівництва або власників господарського суб'єкта шляхом організації незалежного контролю і підготовки управлінських рішень для досягнення основної мети функціонування економічного суб'єкта - одержання максимального обсягу прибутку.

Вважаємо, що внутрішній аудит є складовою системи внутрішнього контролю. Система внутрішнього контролю підприємства повинна відповідати політиці його керівництва з метою створення умов для високої ефективності фінансово-господарської діяльності, що включає такі вимоги: дотримання політики керівництва підприємства, збереження активів, попередження й виявлення випадків обману та шахрайства, точність і повноту облікових записів, своєчасну підготовку надійної фінансової інформації тощо .

Система внутрішнього контролю підприємства розділена на три складові елементи:

- контрольне середовище, яке визначає службові взаємовідносини, сприятливі для контролю на підприємстві;
- система обліку, тобто політика і процедури, які стосуються відповідних записів господарських операцій;
- процедури контролю, які включають спеціальні перевірки, що виконуються персоналом підприємства.

Таким чином, система внутрішнього контролю дає змогу регулювати діяльність підприємства з метою створення сприятливих умов для:

- точності ведення обліку;
- достовірності внутрішньої інформації;
- ефективності управління;
- уникнення збитків;
- виконання фінансових та соціальних зобов'язань тощо [26, с.192].

Систем внутрішнього контролю розвивалась протягом тривалого часу, пристосовуючись до змін зовнішнього та внутрішнього середовища

підприємств, створення інформаційних технологій, мінливих вимог ринку тощо. Потреба у внутрішньому аудиті виникла у зв'язку з із такими змінами. Тому внутрішній аудит став одним із основних інструментів підвищення ефективності управління підприємствами різних організаційно-правових форм і, особливо, акціонерних товариств. Серед усіх елементів управління (прогнозування, планування, регулювання, контроль, аналіз, стимулювання) саме контроль дає реальну оцінку стану справ на підприємстві.

Як свідчать наукові джерела інформації, внутрішній аудит є різновидом внутрішнього контролю та одним із елементів системи управління, який на основі використання облікової інформації, покликаний виявляти факти помилок та шахрайства й надавати рекомендації щодо коригування діяльності підприємства в цілому.

Внутрішній аудит є невід'ємною частиною системи внутрішнього контролю підприємства і виконує в системі управління такі завдання:

- нагляд за дотриманням законодавства, внутрішніх норм та правил;
- збереження й захист активів підприємства та його власників;
- контроль за оптимальним використанням ресурсів господарського суб'єкта;
- визначення та попередження ризиків бізнесу;
- перевірка достовірності та повноти інформації й звітності;
- проведення стратегічного аналізу та розробка фінансових прогнозів;
- сприяння виконанню планів та досягненню мети діяльності підприємства [42, с.535].

Виходячи з наведених завдань внутрішнього аудиту, можна визначити його предмет, який полягає у вивченні економічних, організаційних та інформаційних характеристик суб'єктів господарювання з метою недопущення будь-яких відхилень та підвищення ефективності господарювання.

До об'єктів внутрішнього аудиту відносяться: матеріальні, трудові та фінансові ресурси; джерела цих ресурсів; господарські процеси; економічні

результати господарської діяльності; організаційні форми та методи управління тощо.

Об'єктами внутрішнього аудиту можуть бути:

- організація та ведення обліку;
- достовірність складання і надання звітності;
- стан використання і збереження майна;
- забезпеченість фірми власними коштами;
- фінансова стійкість підприємства;
- платоспроможність;
- система управління підприємством;
- якість роботи економічних і технічних служб;
- оподаткування і виконавча дисципліна;
- планування і стан внутрішньогосподарського контролю;
- нормування і стимулювання;
- організація і технологія виробництва;
- процеси господарської діяльності;
- проектно-кошторисна документація тощо [7, с.8].

Функції внутрішнього аудиту полягають у поліпшенні контролю в межах самого підприємства та виконанні ним захисної ролі, яка пов'язана зі зберіганням активів, отриманням правдивої інформації про наявність майна власника.

Організація внутрішнього аудиту здійснюється з урахуванням його специфіки на кожному окремо взятому підприємстві, тому на практиці існують різні види внутрішнього аудиту.

Внутрішній аудит поділяється на види (рис.2.1.).

Рис. 2.1. Види внутрішнього аудиту.

Операційний аудит включає в себе такі підвиди:

а) функціональний аудит систем виробництва та управління, який являє собою вид аудиту, який проводиться задля оцінки якості виконання виробничих функцій та управління будь-яким підрозділом, чи посадовою особою на підприємстві;

б) організаційно-технічний аудит систем виробництва та управління - це аудит різних ланок систем виробництва та управління щодо організаційної і технічної діяльності їх функціонування;

в) системний аудит виробництва і управління - це аудит, який досліджує системи виробництва й управління та поєднує їх з контролем елементів і процесів, що пов'язують підприємство із зовнішнім середовищем.

Аудит на відповідність вимогам поділяється на два підвиди:

а) аудит на відповідність принципам, який включає процедури аудиторського контролю з точки зору дотримання підприємством законів і підзаконних актів і наказів та розпоряджень апаратом управління підприємства;

б) аудит на відповідність доцільності, який визначає процедури контролю діяльності посадових осіб на предмет раціональності, розумності, обґрунтованості та корисності їх діяльності.

Аудит фінансової звітності поділяється на такі види:

- а) плановий, який проводиться в межах затвердженого плану роботи;
- б) позаплановий, який здійснюється на вимогу власника, керівника підприємства.

За обсягами роботи внутрішній аудит поділяється на загальний і локальний, що проводиться за окремими напрямками аудиту.

Зазначимо, що обсяг і мета внутрішнього аудиту змінюються й залежать від розміру, структури суб'єкта господарювання й вимог його управлінського персоналу. Як правило, внутрішній аудит складається з одного або декількох наведених елементів:

1) моніторинг. Впровадження адекватного внутрішнього контролю входить до обов'язків управлінського персоналу та вимагає постійної уваги. Управлінський персонал покладає на внутрішній аудит відповідальність щодо перевірки системи внутрішнього контролю, моніторингу його функціонування, а також надання рекомендацій стосовно його вдосконалення;

2) перевірка інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства. Цей елемент може включати перевірку адекватності методів, що застосовуються для визначення, виміру, класифікації цієї інформації і складання звітності про неї та конкретний запит щодо окремих статей, у тому числі детальне тестування операцій, залишків на рахунках і процедур;

3) перевірка продуктивності діяльності. Дана перевірка за своєю організаційно-методичною суттю досить складна, оскільки вона охоплює як фінансові, так і не фінансові заходи контролю суб'єкта господарювання;

4) перевірка дотримання законів, нормативних актів, а також політики, директив управлінського персоналу та інших вимог. Така перевірка є важливим елементом внутрішнього аудиту та підкреслює його важливе значення для мікро- та макроекономіки.

Внутрішній аудит не дублює функцій внутрішнього контролю підприємства. Перелік функцій внутрішнього аудиту на кожному конкретному підприємстві має бути чітко визначений, оскільки він залежить від специфіки діяльності, величини підприємства, системи його управління.

Отже зазначимо, що внутрішній аудит використовується як керівництвом, так і власниками підприємства, що визначає його роль в управлінні.

Якщо порівнювати внутрішній та зовнішній аудит, то слід зазначити, що перший з них не має тих повноважень, що має другий, але він виконує низку функцій та процедур необхідних зовнішньому аудиту.

У той час, як зовнішній аудит має за мету надання повної та достовірної інформації зовнішнім користувачам, внутрішній аудит слугує для задоволення потреб власників та керівників.

Зовнішній аудит - це аудит, який визначається як завдання з надання обґрунтованої впевненості стосовно повного комплексу фінансової звітності підприємства. Основною характерною рисою зовнішнього аудиту є існування тристоронніх відносин, у яких аудитор має незалежність відносно двох інших сторін. Розглядаючи виникнення внутрішнього аудиту зазначимо, що воно пов'язано, перш за все з тим, що внаслідок процесу концентрації капіталу відбувається утворення бізнес-структур, в яких існують юридично відокремлені господарюючі суб'єкти, що знаходяться під контролем (у власності) іншої структури, внаслідок чого виникає об'єктивна необхідність у спеціальному контролюючому органі - внутрішньому аудиті.

Водночас, внутрішній аудит має спільні риси із зовнішнім аудитом, проте він не може повністю замінити останнього через цілий ряд чинників, основним з яких є незалежність, він не може досягти такого ступеня незалежності, якого вимагають від зовнішнього аудитора при висловленні ним думки щодо достовірності фінансової звітності підприємства (в усіх суттєвих аспектах).

Як правило, зовнішній аудитор здійснює процедури оцінки і перевірки роботи внутрішнього аудитора з метою скорочення витрат свого часу, про що він обов'язково зазначає у своїй робочій та підсумковій документації. Такий підхід дає змогу підприємствам зекономити суттєві суми коштів на послугах зовнішніх аудиторів.

Внутрішній аудит не може повністю замінити зовнішній аудит, проте виконує окремі процедури, які можуть бути використані для потреб

зовнішнього аудиту. Здійснення внутрішнього і зовнішнього аудиту на підприємствах є взаємодоповнюючим, але одночасно вони спрямовані на різні цілі. Аналіз розбіжностей та спільних рис зовнішнього та внутрішнього аудиту подано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Порівняльна характеристика зовнішнього та внутрішнього аудиту

Ознака	Зовнішній аудит	Внутрішній аудит
Мета	Підтвердження достовірності фінансової звітності.	Контроль здійснення фінансово-господарської діяльності на всіх її етапах, аналіз основних показників, перевірка звітів, розробка рекомендацій керівництву та власникам підприємства.
Завдання	Задоволення інтересів власників і третіх осіб, що мають фінансові інтереси на підприємстві.	Задоволення інформаційних потреб адміністративно-управлінського персоналу підприємства.
Виконавці та їх кваліфікація	Незалежний аудитор (аудиторська фірма) занесені до Реєстру аудиторських фірм і аудиторів; наявність спеціального сертифіката аудитора	Внутрішній аудитор (відділ внутрішнього аудиту); особливих законодавчих вимог щодо кваліфікації немає
Предмет	Встановлюється законодавством (в основному предметом є фінансова звітність)	Встановлюється керівництвом підприємства, охоплює всі аспекти фінансово-господарської діяльності
Зацікавлені сторони (користувачі)	Акціонери (власники), інвестори, банки, кредитори, постачальники, покупці, службовці, суд, арбітраж, керівництво підприємства та інші	Керівництво підприємства, апарат управління
Підстава	Договір на проведення аудиту.	Наказ керівника підприємства.
Форма утворення	Юридична особа, приватний підприємець.	Структурний підрозділ чи співробітник підприємства.

Продовження таблиці 2.2.

Періодичність проведення	Встановлює держава при обов'язковому аудиті; визначає клієнт на добровільній основі.	Безперервний контроль на основі затвердженого плану і прийнятих рішень.
Методи і прийоми	Використовувані методи і прийоми подібні; особливості полягають у детальності, точності та періодичності перевірки.	
Звітність	Звіт незалежного аудитора перед акціонерами, правлінням, сторонніми користувачами; аудиторський звіт	Звіт внутрішнього аудиту перед керівництвом; пропозиції та рекомендації
Відповідальність	Перед замовником за якість виконаної роботи.	Перед керівником підприємства за достовірність наданої інформації.

Цілі внутрішнього аудиту значно ширші за цілі зовнішнього аудиту. Це надає гнучкості внутрішнім аудиторам для задоволення потреб підприємства. Різні підприємства відрізняються обсягом, спрямованістю та сферами дослідження внутрішнього аудиту. Крім того, внутрішні аудитори повинні бути консультантами і зосереджуватися на рекомендаціях, які покращують показники діяльності підприємства.

2.2. Організація роботи підрозділів внутрішнього аудиту

Внутрішній аудит на даний час є не досить поширеним явищем на українських підприємствах, а тому ми вважаємо, що його слід розглядати через призму практики для того, щоб сформулювати певні рекомендації щодо удосконалення його організації.

Підхід до організації системи внутрішнього аудиту істотно залежить від розміру і специфіки підприємства, його корпоративної структури. Як орієнтир можна використовувати чисельність і річний дохід, встановлені законодавством в якості критеріїв розміру підприємства [19, с.246].

Для мікропідприємств з чисельністю до 10 осіб функція внутрішнього аудиту не потрібно, так як власник має можливість самостійно контролювати роботу компанії. Для таких підприємств треба спочатку побудувати зручні і гнучкі бізнес-процеси з мінімально необхідними контрольними процедурами. При високій автоматизації бізнесу можна запрошувати раз на рік фахівців для аудиту ІТ- систем.

Для малих підприємств може бути не вигідно тримати внутрішнього аудитора на постійній основі, а зручніше раз або два на рік проводити комплексну перевірку основних бізнес-процесів сторонніми силами з поданням звіту безпосередньо власнику.

Середні підприємства вже можуть ввести посаду внутрішнього аудитора, який буде проводити самостійні перевірки або залучати на внутрішні аудити за істотними процесами сторонніх консультантів на щорічній основі, при цьому власний співробітник зможе перейняти досвід і методологію зовнішнього підрядника і при розширенні діяльності компанії організувати ефективну службу внутрішнього аудиту.

Великим підприємствам з істотним обігом коштів вже доцільно створювати службу з невеликою кількістю аудиторів без чіткої спеціалізації (за винятком виділеного ІТ- аудитора), періодично залучати експертів з окремих напрямків, наприклад таким, як будівництво, якість продукції, розслідування шахрайства тощо.

Для дуже великих компаній, фактично корпорацій, необхідна повноцінна служба внутрішнього аудиту, що включає аудиторів різної спеціалізації і кваліфікації. Якщо ж компанія має кілька великих територіально віддалених підрозділів, то доцільно призначати аудиторів, які працюють в цих підрозділах на постійній основі, які б функціонально підпорядковувалися внутрішнього аудиту в головному офісі. Якщо ж підрозділів дуже багато і вони всі приблизно однакового розміру (наприклад, в компаніях роздрібної торгівлі), доцільніше мати централізовану аудиторську службу, яка перевіряє підрозділи на

вибірковій основі з урахуванням рівня ризику своїми силами або із залученням зовнішніх фахівців [38, с.127].

Конкретна кількість аудиторів для корпорацій залежить від розміру виручки і галузі компанії, при цьому для орієнтиру можна використовувати статистичні звіти GAIN міжнародного Інституту внутрішніх аудиторів. Згідно Дослідженню поточного стану і тенденцій розвитку внутрішнього аудиту в Україні за в більшості компаній чисельність служби внутрішнього аудиту складає від 1 до 10 чоловік, і лише невеликій групі - 10 до 30 осіб, і в найближчі роки істотної зміни чисельності не планується.

Практика діяльності вітчизняних підприємств засвідчує, що створення підрозділу внутрішнього аудиту повинно передбачати здійснення організаційних та технічних заходів.

Організаційні заходи мають підпорядковуватися розпорядчим документам про проведення внутрішнього аудиту. При цьому слід враховувати, що внутрішній аудит у підрозділах підприємства може бути плановим та позаплановим. Характер перевірки впливає на швидкість організації внутрішнього аудиту на підприємстві, оскільки оперативність організації даного процесу може вплинути на якість проведеної перевірки та якість прийнятих управлінських рішень.

Технічні заходи передбачають створення можливостей системи внутрішнього аудиту користуватися всіма необхідними засобами для здійснення перевірки: канцелярським приладдям, довідковими матеріалами, комп'ютерним обладнанням тощо [48, с.128].

У приватному – орендному підприємстві «Тернопільське» підрозділу внутрішнього аудиту немає, а тому вважаємо за доцільне розглянути недоліки, які характерні для діяльності даного підприємства та зробити відповідні пропозиції.

Підрозділ внутрішнього аудиту повинен об'єднувати у своєму складі досвідчених спеціалістів, які згідно затвердженого керівником плану, здійснюють внутрішній аудит на підприємстві. Підрозділ внутрішнього аудиту

повинен тісно співпрацювати з іншими підрозділами підприємства, використовувати надану ними інформацію та формувати результати контролю (див. рис.2.2.)

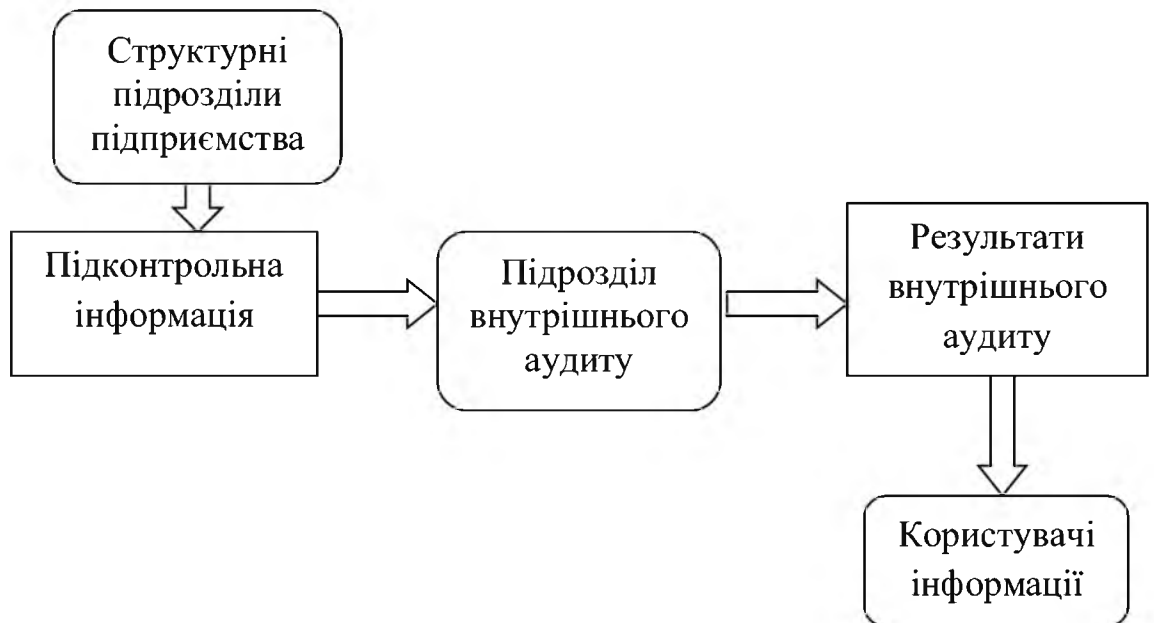

Рис. 2.2. Місце служби внутрішнього аудиту в діяльності підприємства [розроблено автором на основі 78]

Як видно з рис.2.2, підрозділ внутрішнього аудиту займає проміжну ланку між структурними підрозділами підприємства та користувачами результатів контролю з метою надання рекомендацій керівнику підприємства щодо усунення недоліків та покращання перспектив діяльності підприємства у майбутньому.

Розробка рекомендацій і формування висновків внутрішніх аудиторів мають сприяти скороченню витрат і підвищенню ефективності діяльності підприємства, створювати умови для реалізації головної стратегії його розвитку.

У сучасних умовах зростають вимоги, які стосуються підрозділів внутрішнього аудиту щодо пошуку резервів, удосконалення результатів роботи підприємств, вирішення нових економічних завдань, надання допомоги

керівництву у виборі найефективніших варіантів фінансово-господарської діяльності та прогнозування її розвитку на перспективу.

Повноцінне виконання функцій внутрішнього аудиту можливе за умови ефективної організації апарату внутрішнього аудиту та запровадження наукової організації праці в аудиторському процесі, що є важливими складовими елементами організаційної структури внутрішнього аудиту.

Визначальне місце у структурі організації внутрішнього аудиту належить раціональній побудові його апарату та оптимальному застосуванню організаційних форм його здійснення.

Залежно від адміністративного порядкування розрізняють три типи побудови структури апарату внутрішнього аудиту: лінійно-адміністративну, лінійно-штабну та комбіновану (рис 2.3).

У приватному – орендному підприємстві «Тернопільське» можна рекомендувати лінійно-адміністративне підпорядкування апарату внутрішнього аудиту.

В залежності від особливостей розподілу праці співробітників сфери контролю на підприємстві і у відповідності до специфіки побудови підрозділу внутрішнього аудиту, розрізняють централізовану і децентралізовану її форми.

Загальне керівництво підрозділом внутрішнього аудиту має здійснювати його начальник, який безпосередньо підпорядковується керівництву підприємства.

У підрозділі внутрішнього аудиту повинні працювати переважно працівники з вищою освітою. Керівники підприємств надають перевагу працівникам, які мають глибокі знання не лише з обліку та аудиту, а й з фінансів, банківської справи, страхування, господарського права, менеджменту, маркетингу тощо. Без достатньо високої кваліфікації працівників внутрішнього аудиту мета створення такого підрозділу не буде досягнута, тому в Посадових інструкціях слід чітко фіксувати як права, так й обов'язки внутрішніх аудиторів [86, с. 463].

Рис.2.3. Типи структур апарату внутрішнього аудиту

Функціональні обов'язки керівника підрозділу внутрішнього аудиту визначаються Положенням про підрозділ внутрішнього аудиту, яке затверджує власник (керівник) підприємства. У даному документі відображаються питання загального планування аудиту, розподілу повноважень між працівниками та здійснення контролю за їх роботою, реалізацією результатів проведеного внутрішнього аудиту та здійснення послідуочого контролю за виконанням прийнятих рішень.

Керівник підрозділу внутрішнього аудиту відповідає за організацію роботи підпорядкованого йому підрозділу щодо виконання поставлених перед ним завдань: за своєчасне виконання плану роботи підрозділу, подання на

розгляд керівництву підприємства достовірної інформації внутрішнього аудиту та пропозицій щодо прийняття управлінських рішень.

Права та обов'язки внутрішніх аудиторів та їх відповідальність визначені Кодексом законів про працю, Положенням з організації внутрішнього аудиту, контрактами, посадовими інструкціями, якщо вони працюють на постійній основі або виконують роботу за угодами цивільно-правового характеру.

В складі підрозділів внутрішнього аудиту бажано передбачити наявність аудитора, що має відповідний кваліфікаційний сертифікат, який засвідчує, що такий спеціаліст володіє спеціальними прийомами та методами контролю.

Склад і структура підрозділу внутрішнього аудиту, можуть бути наступними:

1. Керівник підрозділу (сертифікований аудитор). Складає план-графік перевірок всіх підрозділів, визначає склад групи для перевірки діяльності філій, контролює підготовку до перевірки філій і документальне оформлення результатів дій, здійснює аналіз фінансово-господарської діяльності, проводить консультації з окремих питань, контролює виконання наказів і розпоряджень керівника головного підприємства з господарських питань, складає загальний звіт про виконану підрозділом внутрішнього аудиту роботу.

2. Спеціаліст по розрахунках. Проводить аналіз фінансових потоків між підрозділами та головним підприємством, надає консультації з фінансових питань, бере участь у складанні загального плану і програми внутрішнього аудиту, в поточному контролі за фінансовою діяльністю підрозділів, складанням звітів про результати внутрішнього аудиту.

3. Спеціаліст з документальних перевірок звітності. Складає план-графік перевірок підрозділів, комплектує виїзну групу, організовує і здійснює поточний контроль роботи з підрозділами, складає загальний план і програму внутрішнього аудиту, доводить до відома керівників підрозділів основні результати аудиту, які можуть вплинути на зміст і висновки звіту про внутрішній аудит, бере участь у підготовці, безпосередньо здійснює і документально оформлює результати аудиторських дій, складає звіт за

результатами внутрішнього аудиту, організовує і контролює роботу учасників виїзної групи внутрішніх аудиторів, проводить консультації, перевірку виконання наказів і розпоряджень керівника головного підприємства з фінансово-господарських питань.

До складу підрозділу внутрішнього аудиту також можуть входити й інші спеціалісти, які володіють знаннями та мають відповідний досвід роботи у сферах оподаткування, права, фінансового аналізу тощо. Вони можуть не входити до штату підрозділу внутрішнього аудиту підприємства, а залучатись до роботи на договірних засадах. Залучені аудитори мають надані їм договором повноваження й несуть за це відповідальність.

Внутрішні аудитори можуть мати досить широкі повноваження, передбачені внутрішніми нормативними актами. Вони можуть проводити інвентаризацію майна та зобов'язань, здійснювати зустрічні перевірки, вимірювати обсяги виконаних робіт, проводити контрольні запуски сировини і матеріалів у виробництво, здійснювати лабораторні аналізи тощо.

Якщо для невеликих підприємств створення підрозділу внутрішнього аудиту не становить серйозної проблеми, то для великих підприємств це є досить складним процесом, який потребує вирішення ряду методичних та технічних проблем.

У цілому, процес організації підрозділу внутрішнього аудиту складається із таких етапів:

- виявлення та чітко визначення ряду питань, для вирішення яких створюється підрозділ внутрішнього аудиту, побудова системи цілей створення підрозділу внутрішнього аудиту згідно з політикою підприємства;

- визначення основних функцій підрозділу внутрішнього аудиту, виконання яких необхідно для досягнення поставлених цілей;

- об'єднання однотипних функцій у групи та формування на їх основі структурних одиниць підрозділу внутрішнього аудиту, які будуть спеціалізуватися на виконанні цих функцій;

- розробка схем взаємовідносин, визначення обов'язків, прав та відповідальності для кожної структурної одиниці підрозділу внутрішнього аудиту, документальне закріплення їх у посадових інструкціях та положеннях про підрозділ внутрішнього аудиту ;

- визначення організаційного статусу, розробка та документальне закріплення Положення про підрозділ внутрішнього аудиту відповідно до встановленого набору цілей, задач та функцій структурних одиниць;

- інтеграція підрозділу внутрішнього аудиту з іншими структурними підрозділами підприємства.

Створення підрозділу внутрішнього аудиту не повинно обмежуватися написанням Положення про підрозділ внутрішнього аудиту, а з визначення його цілей, завдань та функцій.

З урахуванням особливостей законодавства під час розробки внутрішніх документів, що регламентуватимуть діяльність підрозділу внутрішнього аудиту на підприємстві, серед функцій доцільно передбачити такі:

- поточний моніторинг звітності;
- здійснення аудиторських перевірок, експрес-перевірок, контрольних оглядів тощо;
- оцінка ефективності діючої системи внутрішнього контролю;
- розробка та впровадження внутрішніх регламентів на підприємстві;
- контроль за виконанням бюджетів та вимог регламентів;
- консультування працівників підприємства з питань фінансового обліку та оподаткування, здійснення окремих господарських операцій;
- участь у підборі облікового персоналу, організації заходів щодо підвищення його кваліфікаційної придатності;
- участь у постановці та вдосконаленні фінансового і податкового обліку, податкового планування, автоматизації усіх видів обліку;
- оптимізація бізнес-процесів на підприємстві;
- участь у проведенні інвентаризацій та інших контрольних процедур, пов'язаних із вибуттям активів, тощо [71, с.92].

У процесі роботи внутрішнім аудиторам доводиться обговорювати із працівниками свої пропозиції та рекомендації. При цьому часто обговорення переходить у напружені дискусії. При цьому іноді виникає одна із найсерйозніших проблем, з якою доводиться стикатися внутрішньому аудитору, - тиск з боку підконтрольних суб'єктів. Він проявляється у тому, що особи, яких перевіряє внутрішній аудитор, знаходять можливість вплинути на його думку. При такій ситуації ефективність внутрішнього аудиту буде дуже низькою.

Під час організації підрозділу внутрішнього аудиту необхідно передбачити неможливість впливу на внутрішніх аудиторів, забезпечити їм незалежне становище на підприємстві. Як один із ефективних заходів для цього є підпорядкування підрозділу внутрішнього аудиту першій особі найвищого органу управління підприємством.

На даний час в Україні немає єдиних вимог щодо створення підрозділів внутрішнього аудиту, тому часто їх існування є неефективним. Вважаємо, що з метою підвищення якості та ефективності внутрішнього аудиту необхідна більш чітка регламентація його повноважень та посилення ролі процесів внутрішнього аудиту у практичній сфері вітчизняних підприємств.

За умови створення підрозділу внутрішнього аудиту на підприємстві, ефективність його роботи належним чином повинна бути оцінена. При цьому слід враховувати, що сума збільшення доходів та економії витрат, які відбулися завдяки діяльності даного підрозділу повинні перевищувати витрати на його утримання [104. С.298].

Вигоди від роботи підрозділу внутрішнього аудиту не обов'язково вимірюються грошовим вимірником, оскільки це можуть бути певні конкурентні переваги, зміцнення ринкових позицій тощо.

В залежності від особливостей розподілу праці співробітників сфери контролю на підприємстві і у відповідності до специфіки побудови підрозділу внутрішнього аудиту, розрізняють централізовану і децентралізовану її форми.

Процес здійснення внутрішнього аудиту складається з трьох стадій: початкової, дослідної та завершальної (див.рис.2.4).

Рис. 2.4. Процес здійснення внутрішнього аудиту

Початкова стадія включає наступні етапи:

- вибір об'єктів внутрішнього аудиту;
- вивчення бізнесу підприємства та ознайомлення із станом його обліку;
- збір інформації та її систематизація;
- планування аудиторської перевірки;
- визначення процедур аудиторської перевірки й складання програми аудиту.

Стадія дослідження передбачає такі етапи:

- вибір та обґрунтування методики аудиторської перевірки;
- перевірка усіх господарських операцій та облікових записів;
- коригування плану і програми аудиторської перевірки;
- аналіз історичної фінансової інформації;
- обробка контрольної інформації.

Для завершальної стадії характерні такі етапи:

- оцінка й аналіз отриманих результатів перевірки;
- групування і систематизація недоліків;
- обговорення результатів аудиту з керівництвом підприємства;

- узагальнення результатів внутрішнього аудиту;
- розробка заходів щодо усунення недоліків та порушень;
- контроль за виконанням рішень керівництва підприємства.

За даними більшості досліджень, за допомогою внутрішніх перевірок виявляється лише кожне п'яте зловживання з боку найманих працівників, а решта виявляються завдяки пильності колег, чи навіть випадково. В будь-якому разі факт наявності на підприємстві внутрішніх аудиторів створює потужний профілактичний ефект та спонукає потенційних злодіїв відмовитися від думки про скоєння шахрайства.

2.3. Фактори, які визначають рівень довіри до внутрішнього аудиту

Сучасний внутрішній аудит можна розглядати через призму основних видів його діяльності:

- надання гарантій і консультування керівництва і персоналу компанії;
- виконання різноманітних аудиторських завдань.

Таким чином, організація діяльності внутрішнього аудиту – початок ланцюга аналізу та оцінки стану поточного стану підприємства. Що краще, точніше і детальніше буде виважено кожний організаційний момент, то ефективніше буде проводитись контрольний процес і кращими будуть його результати.

Взаємодія зовнішніх і внутрішніх аудиторів здійснюється під час виконання функцій останніми наведена на рис.2.5.

Як видно з рис.2.5. функції зовнішнього і внутрішнього аудиту майже однакові. Різниця лише в тому, що внутрішній аудит функціонує на підприємстві постійно, у нього 100-відсоткова вибірка бухгалтерських проведення і фінансових показників, унаслідок чого підвищується ефективність оцінки ризиків фінансово-господарської діяльності підприємства. Зовнішній аудитор використовує значно меншу вибірку, його завдання – дослідити «вузькі» місця і порівняти зі звітами внутрішнього аудитора з питань, що

контролюються.

Рис.2.5. Взаємозв'язок зовнішнього і внутрішнього аудиту [58, с.227].

Якщо рівень довіри до внутрішнього аудитора можна оцінити як високий, а його роботу ефективною, то незалежний аудитор приймає рішення про використання звітів про проведену внутрішнім аудитором роботу під час зовнішньої перевірки.

Конструктивна взаємодія зовнішніх і внутрішніх аудиторів здатна принести позитивні результати всім учасникам процесу. У зовнішніх аудиторів, використовуючи результати роботи внутрішніх аудиторів, з'явиться можливість значного скорочення аудиторських процедур та обсягів тестів з підтвердження бухгалтерської звітності. З огляду на це незалежні аудитори можуть приділити більше уваги консалтинговим послугам у галузі бухгалтерського обліку, організації роботи і звітності бухгалтерської служби,

управлінні фінансами та податковому плануванні. Таким чином, упровадження внутрішнього аудиту та його ефективна робота дають змогу скоротити витрати на обов'язковий аудит, не втрачаючи якості послуг.

Загальні рамки взаємодії зовнішніх і внутрішніх аудиторів у ході незалежної (зовнішньої) перевірки викладено в Міжнародному стандарті аудиту – МСА «610 Розгляд роботи внутрішнього аудиту» (ISA 610 «Considering the Work of Internal Auditing») [74]. Щодо служби внутрішнього аудиту, то питання про співпраці з незалежним аудитором детально прописується у Положенні про службу внутрішнього аудиту.

Слід зазначити, що через низку об'єктивних причин незалежні аудитори в Україні поки що взаємодіють зі службами внутрішнього аудиту компаній не так тісно, як їхні закордонні колеги. До кваліфікації незалежних аудиторів пред'являються єдині загальноукраїнські вимоги, незалежний аудитор повинен отримати сертифікат у порядку, встановленому нормативними актами.

Чіткі вимоги до вітчизняних внутрішніх аудиторів відсутні. Дослідження ринку праці внутрішніх аудиторів показало, що більшість роботодавців, шукаючи фахівця з цього питання, вимагають, щоб він володів сертифікатом. Тому, зважаючи на це, необхідною є система сертифікації діяльності внутрішнього аудиту.

У даний час внутрішній аудит істотно відрізняється не тільки від зовнішнього аудиту, а й від практики внутрішнього аудиту в розвинених зарубіжних країнах. Головними відмінностями міжнародної і вітчизняної практики слід зазначити:

- незалежність внутрішнього аудитора є досить умовною, оскільки визначається його підлеглистю на підприємстві – безпосередньо директорові компанії або його заступникові;
- у вітчизняній практиці відсутня програма сертифікації діяльності внутрішніх аудиторів. Як наслідок, немає єдиних вимог до професійного та освітнього рівня внутрішніх аудиторів [98, с.128].

Однак, незважаючи на зазначені вище відмінності, а також те, що цілі

внутрішнього аудиту відрізняються від цілей зовнішнього аудитора, засоби досягнення цих цілей аналогічні, а окремі напрями діяльності служби внутрішнього аудиту можуть виявитися корисними при визначенні характеру, часових рамок та обсягу процедур зовнішнього аудиту.

Взаємодія зовнішнього і внутрішнього аудиторів має бути заснована на позиції максимального сприяння виконанню завдань незалежного аудитора і ґрунтуватися на концепції неупередженого підходу до оцінки ступеня довіри, яка надається внутрішнім аудитором.

Під час формування думки про діяльність внутрішнього аудиту повинні враховуватися такі фактори:

- ступінь організаційної автономності відділу внутрішнього аудиту повинна забезпечувати його незалежність від середнього рівня менеджменту, діяльність якого найчастіше перевіряють;
- цілі та завдання, які ставляться керівництвом суб'єкта господарювання перед внутрішнім аудитором, повинні виключати можливості виконання ним рутинної облікової роботи;
- повноваження внутрішніх аудиторів мають надаватися особам, які мають відповідну освіту і досвід роботи;
- керівництво компанії має забезпечувати належний рівень технічної допомоги для виконання внутрішнім аудитором своїх функцій;
- система внутрішнього аудиту, зазвичай, заслуговує на довіру; якщо, в її рамках прийняті адекватні методики проведення процедур, робота чітко планується, документується і дає реальну віддачу [17, с.48].

Однак цим аналіз діяльності внутрішнього аудиту обмежуватися не повинен. Якщо аудиторською фірмою прийнято рішення про використання роботи внутрішнього аудиту, їй слід продовжити вивчення роботи внутрішнього аудиту, ознайомитися з робочими документами і переконатися в тому, що:

- а) програми та обсяг роботи внутрішнього аудиту відповідають цілям зовнішнього аудиту;

б) робота внутрішніх аудиторів проводиться за планом і документально оформлюється;

в) висновки внутрішніх аудиторів досить обґрунтовані отриманими ними даними і відповідають наявним обставинам, а зміст звітів, підготовлених внутрішніми аудиторами, відповідає результатам виконаної ними роботи;

г) зони підвищених ризиків, відомі фахівцям підприємства, ураховуються при плануванні робіт і перевіряються внутрішнім аудитом;

д) ставлення керівництва і (або) власників до зауважень, пропозицій і питань, поставлених внутрішніми аудиторами, конструктивне.

Фактори довіри до системи внутрішнього аудиту зі сторони зовнішніх аудиторів узагальнено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Фактори довіри до системи внутрішнього аудиту зі сторони зовнішніх аудиторів

№ з/п	Назва фактора	Зміст фактора
1.	Організаційний статус	Місце системи внутрішнього аудиту в загальній структурі управління підприємством, її можливості та об'єктивність.
2.	Компетентність	Рівень професійної освіти і навиків працівників служби внутрішнього аудиту. Наявність програм освіти та підвищення кваліфікації. Розуміння працівниками завдань, які стоять перед ними.
3.	Незалежність	Ступінь незалежності працівників служби внутрішнього аудиту від керівництва і менеджменту підприємства.
4.	Професійний рівень	Наявність планування діяльності, контролю і планування роботи внутрішніх аудиторів. Складання робочих документів.
5.	Функціональні рамки	Зміст і обсяг роботи, яку виконує служба внутрішнього аудиту.
6.	Ступінь значимості	Рівень довіри і використання в процесі управлінських рішень результатів роботи служби внутрішнього аудиту суб'єкта господарювання.

Висновки, до яких незалежний аудитор прийшов у процесі вивчення системи внутрішнього аудиту підприємства, яке перевіряють, повинні бути

відображені в його робочій документації.

Незалежні аудитори можуть також у деяких випадках залучати до своєї роботи внутрішніх аудиторів підприємства, яке перевіряють (наприклад, під час проведення фізичної перевірки) – це свідчить про високий рівень довіри до служби внутрішнього аудиту.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Внутрішній аудит використовується як керівництвом, так і власниками підприємства, що визначає його роль в управлінні.

Якщо порівнювати внутрішній та зовнішній аудит, то слід зазначити, що перший з них не має тих повноважень, що має другий, але він виконує низку функцій та процедур необхідних зовнішньому аудиту.

У той час, як зовнішній аудит має за мету надання повної та достовірної інформації зовнішнім користувачам, внутрішній аудит слугує для задоволення потреб власників та керівників.

Водночас, внутрішній аудит має спільні риси із зовнішнім аудитом, проте він не може повністю замінити останнього через цілий ряд чинників, основним з яких є незалежність, він не може досягти такого ступеня незалежності, якого вимагають від зовнішнього аудитора при висловленні ним думки щодо достовірності фінансової звітності підприємства (в усіх суттєвих аспектах).

Як правило, зовнішній аудитор здійснює процедури оцінки і перевірки роботи внутрішнього аудитора з метою скорочення витрат свого часу, про що він обов'язково зазначає у своїй робочій та підсумковій документації. Такий підхід дає змогу підприємствам зекономити суттєві суми коштів на послугах зовнішніх аудиторів.

Розробка рекомендацій і формування висновків внутрішніх аудиторів мають сприяти скороченню витрат і підвищенню ефективності діяльності підприємства, створювати умови для реалізації головної стратегії його розвитку.

РОЗДІЛ 3. ГАРМОНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО І ЗОВНІШНЬОГО АУДИТУ

3.1. Критерії оцінки якості внутрішнього і зовнішнього аудиту

Для підвищення рівня довіри зовнішнього аудитора до внутрішнього для кожної компанії доцільно розробити програму гарантії та підвищення якості роботи служби внутрішнього аудиту і дотримувати її. Програма підвищення якості роботи внутрішнього аудиту повинна бути складена відповідно до вимог Стандартів внутрішнього аудиту і Кодексу етики професійних бухгалтерів.

Програма підвищення якості роботи внутрішнього аудиту не тільки на рівні діяльності професійної організації, а й на рівні окремого суб'єкта господарювання має містити такі пункти:

- якість діяльності як ключ до забезпечення конкурентоспроможності підприємства і як засіб досягнення мети;
- якість діяльності як елемент участі в діяльності суб'єкта господарювання;
- якість діяльності як засіб мотивації і як власна ініціатива;
- якість діяльності як індикатор ефективності;
- якість діяльності як пріоритет.

Результати виконання програми підвищення якості роботи внутрішнього аудиту можуть виявлятися як результати діяльності та незалежної оцінки зовнішнього аудитора. Крім того, розробки програми не достатньо. Для її виконання має бути розроблений графік обов'язкових тренінгів і звітності результатів діяльності.

Структурування проблем, пов'язаних з підвищенням якості аудиту, здійснено на підставі його потрійний характеристики: галузі наукових знань, практичної діяльності та інформаційної системи. Це дозволило виділити групи взаємопов'язаних проблем, вирішення яких забезпечує реалізацію поставлених завдань і досягнення мети [69, с.230].

Перша група проблем пов'язана з аналізом змін потреб користувачів фінансової звітності; друга - з необхідністю підвищення ефективності управління не тільки якістю аудиторської діяльності, а й результатами аудиту.

Доцільно виділити основні критерії якості системи внутрішнього аудиту, а саме ефективність, продуктивність і економічність (рис. 3.1).

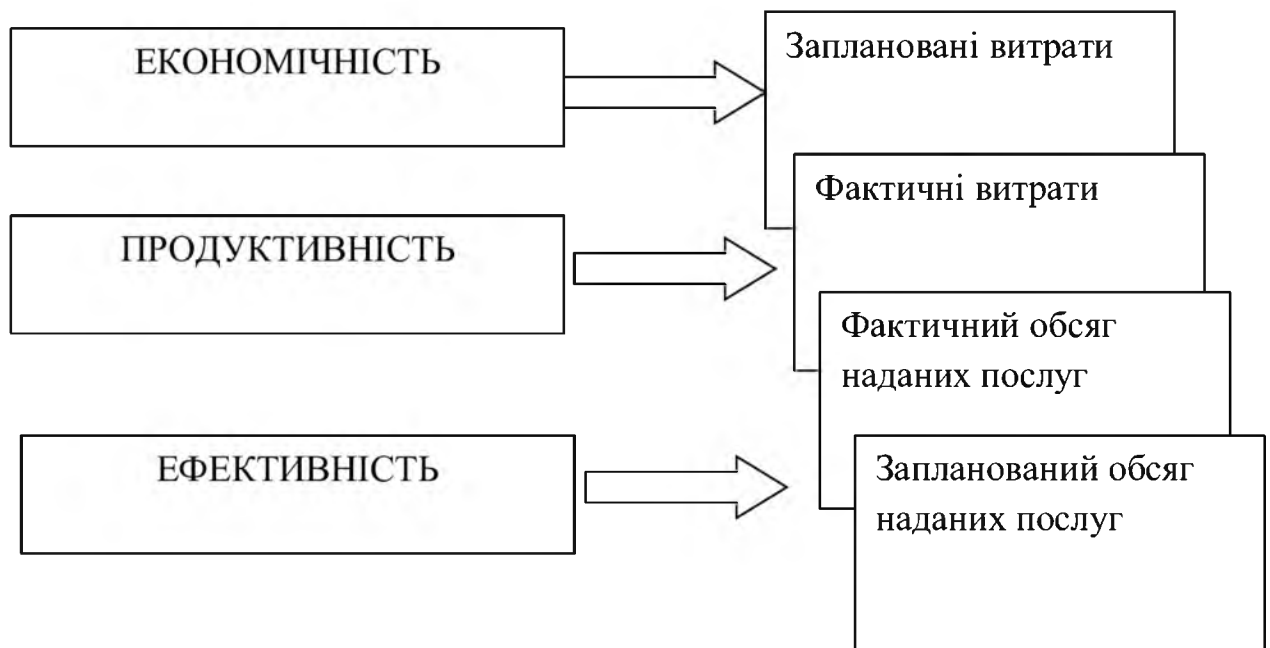

Рис.3.1. Взаємозв'язок критеріїв якості внутрішнього аудиту [розроблено автором].

Ефективність - це співвідношення фактичного обсягу наданих послуг, виконаних робіт, до запланованого обсягу. Економічність, являє собою відношення планованих і фактичних витрат на виконання конкретного виду діяльності (надання послуг, виконання робіт). Продуктивність же виражається в співвідношенні фактично зроблених витрат на виконання конкретних робіт до загального обсягу цих робіт.

Критерієм оцінки продуктивності внутрішнього аудиту також служить ступінь досягнення поставленої перед системою внутрішнього аудиту мети або завдання, ступінь вирішення конкретних проблем.

Для ефективності також необхідно встановлювати конкретні критерії, спираючись на те, що якщо виконується два схожих за функціями процеси, то

процес з більш низькими витратами буде розцінюватися як менш ефективний. Прикладом неефективності може служити виконання різними співробітниками однієї і тієї ж роботи (дублювання дій), зайва чисельність персоналу, нерациональна робота.

У зв'язку з цим, в період адаптації облікової системи до міжнародних стандартів, в відділах внутрішнього аудиту економічних суб'єктів рекомендується розраховувати вартість кожної наданої послуги. При цьому витрати відносяться на ті підрозділи економічного суб'єкта, які безпосередньо були піддані аудиту. Такий підхід буде сприяти більш професійному виконанню обов'язків, покладених на працівників системи внутрішнього аудиту.

До критеріїв оцінки якості внутрішнього аудиту доцільно віднести (рис 3.2.). Таким чином, запропоновані критерії, що використовуються для оцінки якості системи внутрішнього аудиту, повинні відповідати критеріям, що застосовуються для оцінки ефективності діяльності економічного суб'єкта в цілому. Мета і завдання внутрішнього аудиту повинні доповнювати і відповідати загальним меті і завданням економічного суб'єкта. При виконанні цих умов система внутрішнього аудиту буде сприяти найбільш ефективному розвитку економічного суб'єкта.

Кожне підприємство самостійно вирішує питання, визначаючи перелік параметрів, що характеризують ефективність служби внутрішнього аудиту, розробляючи процедури розрахунку і оцінки ключових показників для того, щоб отримати об'єктивну оцінку. Універсального набору параметрів не існує. Пріоритетність вибору показників відрізняється на кожному підприємстві і залежить від поставлених керівництвом стратегічних цілей і завдань, особливостей організаційної структури, використання ризик-орієнтованого підходу в здійсненні ключових напрямків діяльності. Важко планувати аудит ризикових галузей діяльності і тестування ефективності існуючої системи внутрішнього контролю при відсутності карти ризиків за видами діяльності методики ранжирування їх пріоритетності. Необхідно вдосконалювати систему

ризик-менеджменту, документувати ключові ризики та існуючі контролюючі процедури в розрізі окремих бізнес-процесів.

Рис.3.2. Критерії оцінки якості внутрішнього аудиту.

Перелік ключових критеріїв / контрольних показників, за якими можна провести оцінку ефективності функції внутрішнього аудиту, доцільно згрупувати за типами задач та іншими ознаками, що характеризують ступінь відповідності внутрішнього аудиту поставленим стратегічним цілям і загальноприйнятим стандартам міжнародної практики. Даний підхід приблизний і уточнюється в кожному випадку одночасно з розробкою вагових

коефіцієнтів, які присвоюються кожному з параметрів в залежності від ступеня важливості критерію для кожного підприємства (додаток Б).

Якісні критерії оцінки діяльності відомі і часто застосовуються на практиці. Кількісні ж критерії оцінки ефективності діяльності служби внутрішнього аудиту, як правило, не формалізовані у вигляді методик розрахунку, і їх результати практично не використовуються для вдосконалення функції внутрішнього аудиту.

Відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» контроль якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності здійснюється шляхом проведення перевірки щодо дотримання ними міжнародних стандартів аудиту, принципу незалежності, ефективності внутрішньої системи контролю якості аудиторських послуг, дотримання вимог законодавчих та нормативних актів [80].

Обов'язковий контроль якості аудиторських послуг здійснюється щодо:

1) суб'єктів аудиторської діяльності, які надають послуги із обов'язкового аудиту фінансової звітності великих підприємств, банків, професійних учасників фондового ринку та емітентів, цінні папери яких допущені до торгів на фондових біржах або щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію, – один раз на три роки;

2) суб'єктів аудиторської діяльності, які надають послуги із обов'язкового аудиту фінансової звітності, крім зазначених у пункті 1 – один раз на шість років.

Контроль якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес, проводиться Інспекцією із забезпечення якості Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю.

Контроль якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності, які надають послуги із обов'язкового аудиту фінансової звітності (крім суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити обов'язковий

аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес), проводиться Аудиторською палатою України.

Контроль якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності, які не надають послуги із обов'язкового аудиту фінансової звітності, здійснюється за їхньою власною ініціативою Аудиторською палатою України.

Основними завданнями перевірки з контролю якості аудиторських послуг є:

- перевірка якості аудиторських послуг щодо дотримання суб'єктами аудиторської діяльності міжнародних стандартів аудиту, принципу незалежності, ефективності внутрішньої системи контролю якості аудиторських послуг, дотримання вимог Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»;
- тестування внутрішніх процедур, здійснення перевірки робочих документів, аудиторських звітів та інших звітів, договорів про надання аудиторських послуг, внутрішніх розпорядчих актів суб'єкта аудиторської діяльності, якими визначаються політика і процедури, які мають застосовуватися під час надання аудиторських послуг;
- розроблення обов'язкових до виконання рекомендацій щодо усунення виявлених під час перевірки з контролю якості аудиторських послуг недоліків і порушень та запобігання їм надалі [83, с.117].

Процес перевірки з контролю якості аудиторських послуг складається з таких етапів:

- планування та організація перевірки (попереднє вивчення суб'єкта аудиторської діяльності, отримання попередньої інформації від нього, складення та затвердження робочого плану та програми перевірки). Робочий план та програму перевірки складає інспектор або керівник групи інспекторів та подає на затвердження Виконавчому директору Інспекції чи одному з його заступників або Голові Комітету чи одному з його заступників. Комітет забезпечує ознайомлення суб'єкт аудиторської діяльності із програмою перевірки;

- проведення перевірки з якості аудиторських послуг, підготовка висновків та рекомендацій;
- обговорення висновків та рекомендацій із суб'єктами аудиторської діяльності;
- оформлення звіту про результати перевірки, підписання протоколу та обов'язкових до виконання рекомендацій, подання звіту на розгляд Виконавчому директору Інспекції / Раді Аудиторської палати України;
- відстеження виконання наданих суб'єктами аудиторської діяльності за результатами перевірки з контролю якості аудиторських послуг обов'язкових до виконання рекомендацій та результатів їх впровадження.

Перевірки з контролю якості аудиторських послуг проводитимуться відповідно до:

- щорічних планів-графіків проведення перевірок з контролю якості, затверджених Інспекцією;
- щорічних планів-графіків проведення перевірок з контролю якості, затверджених Аудиторською палатою України за погодженням Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю;
- графіків перевірок з контролю якості, що планує до проведення Інспекція разом з АПУ, затверджених Радою нагляду.

Отже, оцінка якості як внутрішнього так і зовнішнього аудиту - це комплексне завдання, яке вирішується не за результатами формальної інспекційної перевірки, а в ході тривалого і творчого процесу, що враховує завдання, що стоять перед аудитом, а також зміни реалій в сфері як внутрішнього так і зовнішнього аудиту, що призводить до підвищення вимог, що пред'являються.

3.2. Взаємодія внутрішнього і зовнішнього аудиту на різних етапах розвитку системи внутрішнього контролю

Оскільки завданням внутрішнього аудиту є оцінка і підвищення ефективності процесів управління ризиками, внутрішнього контролю та корпоративного управління, то підходи, які використовуються службою внутрішнього аудиту, повинні враховувати рівень зрілості системи управління ризиками та внутрішнього контролю [25, с.194].

Це означає, що при наявності нестачі в будь-якому з елементів системи управління ризиками та внутрішнього контролю внутрішньому аудиту необхідно проаналізувати «дорожню карту» впровадження цієї системи, довгострокові плани керівництва щодо розвитку підприємства, а також доцільність впровадження цього елемента на поточному етапі з точки зору оптимальності витрат і результатів. Наприклад, відсутність автоматизації процесу управління на ранньому етапі застосування не буде недоліком, якщо поточні інструменти (наприклад, Excel), що використовуються менеджментом, дозволяють здійснювати базові процеси управління ризиками та внутрішнього контролю, а автоматизація включена в «дорожню карту» розвитку системи управління ризиками та внутрішнього контролю.

Можна виділити п'ять рівнів зрілості системи управління ризиками та внутрішнього контролю для компаній, що знаходяться на різних етапах свого розвитку.

Базовий рівень характерний для невеликих компаній, нещодавно сформованих або працюють в сфері малого бізнесу. Бізнес-процеси не формалізовані та виконуються співробітниками виходячи з їх кваліфікації, інтуїції і розуміння поточної ситуації, що призводить до зниження передбачуваності і повторюваності процесів, так як вони істотно залежать від людського фактора. Рішення приймаються в режимі «ручного управління», що може в окремих галузях призводити до підвищеного ризику шахрайства та зловживань.

Рівень, що розвивається характерний для середніх і великих компаній, які розуміють необхідність формалізації процесів і через збільшення обсягу операцій вже не можуть управлятися вручну. На цьому етапі ключові бізнес-процеси описані, мінімально необхідні заходи з управління ризиками впроваджені.

Середній рівень характерний для компаній, що виходять на біржу або залучають інвесторів. Тут ведеться цілеспрямована робота по формалізації процесів і системи управління ризиками та внутрішнього контролю за певною методологією. Більшість процесів працює ефективно без необхідності постійного ручного втручання. Заходи з управління ризиками та контрольні процедури регулярно виконуються, документація по системі управління ризиками та внутрішнього контролю підтримується в актуальному стані.

Високий і передовий рівні зрілості характеризуються фокусом на оптимальність системи управління ризиками та внутрішнього контролю, що має на увазі її економність з точки зору витрат і високу швидкість її функціонування насамперед за рахунок коштів автоматизації. На цьому рівні компанії, як правило, обмінюються досвідом і порівнюють свою практику системи управління ризиками та внутрішнього контролю з лідерами галузі, намагаючись впровадити найбільш просунуті техніки роботи.

В таблиці 3.1 показано відповідність рівня розвитку системи управління ризиками і внутрішнього контролю і методики роботи внутрішнього аудиту

Таблиця 3.1.

Відповідність рівня розвитку системи управління ризиками і внутрішнього контролю і методики роботи внутрішнього аудиту

№ з/п	Рівень зрілості системи управління ризиками і внутрішнього контролю	Характеристика системи управління ризиками і внутрішнього контролю	Роль внутрішнього аудиту і процедури, які він виконує
1	Базовий	Процеси працюють час від	Виявлення порушень і

		<p>часу, дотримання правил і процедур залежить від кваліфікації та відповідальності співробітників. Більшість контрольних процедур виконується вручну. Проблеми виявляються набагато пізніше моменту їх виникнення. Є істотні недоліки в галузі фінансової звітності</p>	<p>випадків шахрайства.</p> <p>Перевірка фінансово-господарської діяльності.</p> <p>Аналіз первинної документації та її звірка з обліковими регістрами.</p> <p>Використання розширеної вибірки (майже суцільні перевірки)</p>
2	Рівень розвитку	<p>Процеси задокументовані тільки за окремими напрямками (наприклад, виробництво, контроль якості). При цьому інші напрями (закупівлі, фінансова звітність, управління запасами і ін.) недостатньо формалізовані і слабо автоматизовані. Є значні недоліки в питаннях фінансової звітності</p>	<p>Тестування контрольних процедур в окремих операційних і фінансових процесах.</p> <p>Виявлення індикаторів шахрайства.</p> <p>Використання статистично обґрунтованих вибірок</p>
3	Середній рівень	<p>Процеси задокументовані і доведені до відома всіх співробітників, частина бізнес-процесів автоматизована. Система управління ризиками та внутрішнього контролю формалізована. Істотні недоліки в області фінансової звітності відсутні</p>	<p>Тестування контрольних процедур в окремих операційних і фінансових процесах.</p> <p>Внутрішні консультації з операційних питань.</p> <p>Тестування як окремих контрольних процедур, так і системи управління ризиками і внутрішнього контролю в цілому.</p> <p>Перевірка операцій на ознаки шахрайства та помилок з використанням аналітичних процедур</p>
4	Розвинутий	<p>Результати функціонування системи управління ризиками і внутрішнього</p>	<p>Оцінка ефективності системи управління ризиками і внутрішнього</p>

		контролю постійно відстежуються і вимірюються, використовуються ключові показники ефективності та ключові індикатори ризику. Високий рівень корпоративної культури. Більшість процесів автоматизовано, деякі з них відповідають передовій практиці	контролю, бізнес-процесів і проектів. Аудит стратегії і корпоративної культури. Використання аналітичних процедур, вбудованих в ІТ-системи
5	Передовий	Використовуються автоматизовані системи моніторингу системи управління ризиками і внутрішнього контролю, проблеми виявляються і вирішуються задовго до реалізації ризику. Процеси компанії є провідною практикою для інших компаній галузі	Безперервний моніторинг ефективності системи управління ризиками і внутрішнього контролю з використанням ІТ-систем. Бенчмаркінг. Стратегічні консультації

Еволюція функції внутрішнього аудиту проходить кілька стадій паралельно з розвитком компанії і її системи управління ризиками та внутрішнього контролю [28]. Якщо в компанії не формалізовані процеси і механізми контролю, нерідкі випадки шахрайства і порушення законодавства, то аудиторам доводиться виявляти ці факти і пропонувати заходи по їх запобіганню, виконуючи роль ревізора. Надалі, коли механізми запобігання помилок і шахрайства збудовані, аудитори тестують ці механізми на ефективність.

У найбільш просунутих компаніях внутрішній аудит виступає як стратегічний консультант, критично оцінюючи затверджені керівництвом стратегічні ініціативи і допомагаючи компанії не відхилитися від обраного курсу.

Це не означає, що, переходячи, наприклад, до тестування контрольних процедур, внутрішній аудит відмовляється від виявлення індикаторів шахрайства. На практиці всі ці три ролі внутрішнього аудиту (ревізор, аудитор та консультант) здійснюються одночасно, але в різних пропорціях. Це знаходить своє відображення в річному плані робіт і організаційній структурі внутрішнього аудиту. Часто до складу підрозділу з внутрішнього аудиту входить група з розслідування шахрайства, а завдання на аудит можуть включати як стандартне тестування системи внутрішнього контролю в бізнес-процесах, так і консультації за запитом менеджменту.

Зовнішній аудит фокусується більше на правильності відображення господарських операцій в звітності, ніж на їх економічній обґрунтованості для бізнесу, на відміну від внутрішнього аудиту, для якого ефективність операцій - один із критеріїв оцінки системи управління ризиками та внутрішнього контролю.

Можна виділити дві основні схеми взаємодії внутрішнього і зовнішнього аудиту.

1. Внутрішні і зовнішні аудитори обмінюються звітами і використовують інформацію про результати тестування для визначення ризику і обсягу аудиторських процедур при проведенні конкретної перевірки. Крім того, зовнішній аудит аналізує загальний підхід до організації функції внутрішнього аудиту та його спектр завдань з метою оцінки контрольної середовища компанії в частині моніторингу системи управління ризиками і внутрішнього контролю. При цьому контрольні процедури тестуються окремо внутрішніми і зовнішніми аудиторами.

2. Внутрішні і зовнішні аудитори частково покладаються на роботу один одного в суміжних проектах для зниження можливого дублювання при перевірці одних і тих же контрольних процедур і операцій. У цьому випадку їм необхідно оцінити об'єктивність і компетентність один одного, а також достатність обсягу робіт для обґрунтованості висновків.

Згідно зі Стандартом ISA 610 зовнішній аудитор може покладатися на роботу внутрішнього аудиту в залежності:

- а) від ступеня об'єктивності функції внутрішнього аудиту, забезпечується її організаційним статусом, а також відповідними політиками і процедурами;
- б) від рівня компетенції функції внутрішнього аудиту;
- в) від того, наскільки функція внутрішнього аудиту застосовує системний і послідовний підхід, включаючи контроль якості.

Згідно з Міжнародним стандартом аудиту ISA 265 «Інформування про недоліки в системі внутрішнього контролю осіб, наділених керівними повноваженнями», зовнішній аудитор повинен повідомити про суттєві недоліки в системі внутрішнього контролю. Як правило, ця комунікація здійснюється у вигляді листа керівництву про істотні недоліки системи внутрішнього контролю, яке надається менеджменту компанії (як мінімум головному бухгалтеру).

Лист керівництву є важливим джерелом інформації для менеджменту щодо вдосконалення системи внутрішнього контролю над підготовкою фінансової звітності. Внутрішній аудит може здійснювати моніторинг впровадження заходів щодо усунення недоліків внутрішнього контролю фінансової звітності.

Порядок взаємодії внутрішнього і зовнішнього аудиту багато в чому залежить від рівня зрілості системи управління ризиками і внутрішнього контролю.

На ранніх етапах розвитку системи внутрішнього контролю взаємодія внутрішнього та зовнішнього аудиту обмежена через відсутність формалізованих контрольних процедур і, отже, результатів їх тестування. Внутрішній і зовнішній аудит вивчають підходи до перевірок і звіти один одного в цілях оцінки контрольного середовища. Внутрішній аудит може використовувати інформацію з листа зовнішнього аудитора керівництву для планування власних перевірок.

Якщо в компанії формалізовані окремі контрольні процедури, то зовнішній аудитор включає їх тестування в свій обсяг робіт. При цьому найбільш надійними вважаються контрольні процедури, вже протестовані внутрішнім аудитом, проте зовнішній аудитор на результати цього тестування не звертає уваги, проводячи свої незалежні процедури.

На стійкому рівні розвитку системи управління ризиками і внутрішнього контролю досягається максимальна синергія за рахунок взаємодії внутрішнього і зовнішнього аудиту, зокрема за рахунок використання зовнішнім аудитом результатів тестування контрольних процедур, проведених внутрішнім аудитом. Це дозволяє зовнішньому аудитору знизити обсяг власного незалежного тестування при збереженні адекватного рівня аудиторського ризику. При цьому зовнішній аудитор зобов'язаний проаналізувати підхід до організації функції внутрішнього аудиту, оцінити об'єктивність функції і компетентність внутрішніх аудиторів. З огляду на, що на даному етапі більшість контрольних процедур виконується вручну, зниження трудовитрат як аудиторів, так і тих кого перевіряють (в частині підготовки інформації) може бути досить істотним [29, с.5].

На наступних етапах розвитку із зростанням автоматизації та вдосконалення ризик-культури доцільність прямої взаємодії знижується, оскільки аудиторам зручніше і вигідніше з точки зору стратегії тестування перевіряти ефективність автоматизованих контрольних процедур, використовувати результати систем автоматичного моніторингу контрольних процедур, а також результати самооцінки менеджментом системи управління ризиками і внутрішнього контролю. Крім того, оскільки на цих етапах внутрішній аудит більше часу приділяє аудиту стратегічних ініціатив і операційних процесів, обсягу його робіт в питаннях перевірки фінансової звітності може бути недостатньо для використання зовнішнім аудитором.

3.3. Особливості співпраці внутрішніх і зовнішніх аудиторів в процесі виконання завдання оцінки фінансового стану підприємства

Ефективна фінансово-господарська діяльність підприємства повинна базуватися на системі найважливіших фінансово-економічних показників. Від їх правильного вибору залежить прийняття управлінських рішень, що стосуються складу, структури і вартості активів, капіталу підприємства, величини власного капіталу, довгострокових і короткострокових позикових коштів, обсягу виручки і прибутку від реалізації і способів їх досягнення. В сучасних, коли кожне підприємство здійснює діяльність самостійно і на власний ризик з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку, значення аудиту фінансового стану тільки посилюються.

Мета аудиту фінансового стану — інформаційно забезпечувати прийняття рішень, на які істотно впливають фактичні або прогнозні дані щодо фінансового стану підприємства. При цьому отримують певну кількість ключових, найінформативніших параметрів, що об'єктивно, всебічно характеризують фінансовий стан підприємства (платоспроможність, фінансову стійкість, незалежність, рентабельність діяльності, ймовірність банкрутства тощо) [73, с. 30].

Фінансовий стан підприємства може бути стійким, нестійким і кризовим. Здатність підприємства своєчасно здійснювати платежі, фінансувати свою діяльність, забезпечуючи потреби виробництва, що постійно зростають, свідчить про його стійкий фінансовий стан [86, с.312].

За даними Звіту про фінансовий стан (додаток В) проведемо структурно-динамічний аналіз стану майна приватно-орендного підприємства «Тернопільське» (активу) та джерел його формування (пасиву) за 2017 – 2018 роки в таблицях 3.4. та 3.5 відповідно.

Таблиця 3.4.

Оцінка структури та динаміки стану майна приватно-орендного підприємства «Тернопільське» за 2017-2018 роки

ТИС.ГРН.

Назва показника	На кінець 2017року	На кінець 2018року	Відхилення	
			абсолютне	відносне (%)
Всього майна,	62105	71776	9671	15,6
В т.ч.				
1 . Необоротні активи	14641	13399	-12,4	-8,5
- у % до валюти балансу	23,6	18,7	х	-4,9
В т.ч.				
1.1. Основні засоби (Зв)	14641	13399	-12,4	-8,5
- у % до валюти балансу	23,6	18,7	х	-4,9
- у % до необоротних активів	100	100	-	-
2. Оборотні активи	47464	58377	10913	23,0
- у % до валюти балансу	76,4	81,3	х	4,9
В т.ч.				
2.1. Виробничі запаси	19396	11273	-8123	-41,9
- у % до валюти балансу	31,2	15,7	х	-15,5
- у % до оборотних активів	40,9	19,3	х	-21,6
2.2. Незавершене виробництво	21565	28735	7170	33,2
- у % до валюти балансу	34,7	40,0	х	5,3
- у % до оборотних активів	45,4	49,2	х	3,8
2.2. Готова продукція	3218	9381	6163	191,5
- у % до валюти балансу	5,2	13,1	х	7,9
- у % до оборотних активів	6,8	16,1	х	9,3
2.3. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	270	5812	5542	2015,6
- у % до валюти балансу	0,4	8,1	х	7,7
- у % до оборотних активів	0,6	9,9	х	9,3
2.4. Грошові кошти та їх еквіваленти	1371	959	-412	-30,1
- у % до валюти балансу	2,2	1,3	х	-0,9
- у % до оборотних активів	2,9	1,6	х	-1,3

Продовження таблиці 3.4.

2.5.Інші оборотні активи	1644	1618	-26	-1,6
- у % до валюти балансу	2,6	2,3	х	-0,3
- у % до оборотних активів	3,5	2,8	х	-0,7

Таким чином, проведений аналіз структури та динаміки стану майна приватно-орендного підприємства «Тернопільське» на початок і кінець 2018 року дозволяє зробити наступні висновки. Частка необоротних активів у структурі майна підприємства 23,6% на початок звітної періоду і 18,7% - на кінець. До складу необоротних активів підприємства входять лише основні засоби.

Оборотні активи на кінець 2018 року становлять 81,3% у структурі майна підприємства. В структурі оборотних активів найбільшу частку займає незавершене виробництво – 45,4% та 49,2 % у 2017 та 2018 рр. відповідно. Готова продукція за звітний період збільшилася на 6163 тис.грн., або на 191,5 відсотка. Але стверджувати про те, що це свідчить про збільшення обсягів діяльності не можна. На обсяги діяльності діють швидше зовнішні фактори: вплив конкуренції, економічна ситуація в державі, платоспроможність клієнтів. У приватно-орендного підприємства «Тернопільське» як 2018 році суттєво зросла дебіторська заборгованість на 5542 тис.грн., або 2015,6%. Виявлена тенденція призводить до залежності підприємства від фінансового стану партнерів.

Збільшення оборотних активів може свідчити не тільки про розширення діяльності підприємства, або вплив чинника інфляції, але й про зниження швидкості їх обороту, що викликає збільшення маси оборотних активів. Чим вища швидкість обороту запасів і дебіторської заборгованості, тим ефективніше працює підприємство.

Проведений аналіз структури та динаміки джерел формування майна приватно-орендного підприємства «Тернопільське» за 2017 - 2018 рр. свідчить про наступне (див. табл. 3.5).

Таблиця 3.5.

Аналіз структури та динаміки джерел формування майна приватно-орендного підприємства «Тернопільське» за 2017 - 2018 роки

тис.грн.

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення	
			Абсолютне	Відносне
Всього капіталу	62105	71776	9617	15,6
1. Власний капітал	35188	37130	1942	5,5
у % до валюти балансу	56,7	51,7	х	-5,0
1.1.Зареєстрований (пайовий капітал)	11400	11400	-	-
- у % до валюти балансу	18,4	15,9	х	-2,5
- у % до власного капіталу	32,4	30,7	х	-1,7
1.2.Нерозподілений прибуток	23788	25730	1942	8,2
- у % до валюти балансу	38,3	35,8	х	-2,5
у % до власного капіталу	67,6	69,3	х	1,7
2. Зобов'язання	26917	34646	7729	28,7
у % до валюти балансу	43,3	48,3	х	5,0
2.1. Довгострокові зобов'язання	235	3950	3715	1580,9
- у % до валюти балансу	0,4	5,5	х	5,1
-у % до зобов'язань	0,9	11,4	х	10,5
2.2. Поточні зобов'язання	26682	30696	4014	15,0
у % до валюти балансу	42,9	42,8	х	-0,1
у % до зобов'язань	99,1	88,6	х	-10,5

На основі даних таблиці можна зробити такі висновки: весь капітал приватно-орендного підприємства «Тернопільське» складається з власного і позиченого капіталу. Причому, на підприємстві на власний капітал припадає на початок звітної періоду 35188 тис. грн. (або 56,7 % капіталу підприємства), а на кінець – 37130 тис. грн. (або – 57,1% капіталу), загальна сума власного капіталу зросла на 1942 тис. грн., а його частка в структурі капіталу зменшилася на 5%. Позитивним є зростання власного капіталу за рахунок збільшення суми нерозподіленого прибутку на 1942 тис. грн. або на 8,2%.

Негативно можна оцінити тенденцію до збільшення зобов'язань у 2018 році, на 7729 тис. грн. (на 28,7%). Позитивним в структурі зобов'язань можна вважати збільшення довгострокового кредитування на 3715 тис.грн. Збільшення зобов'язань у 2018 році відбувалось і за рахунок зростання поточних зобов'язань на 4014 тис.грн. або на 15%.

Для наочності покажемо як змінилася структура джерел засобів підприємства на рис 3.3.

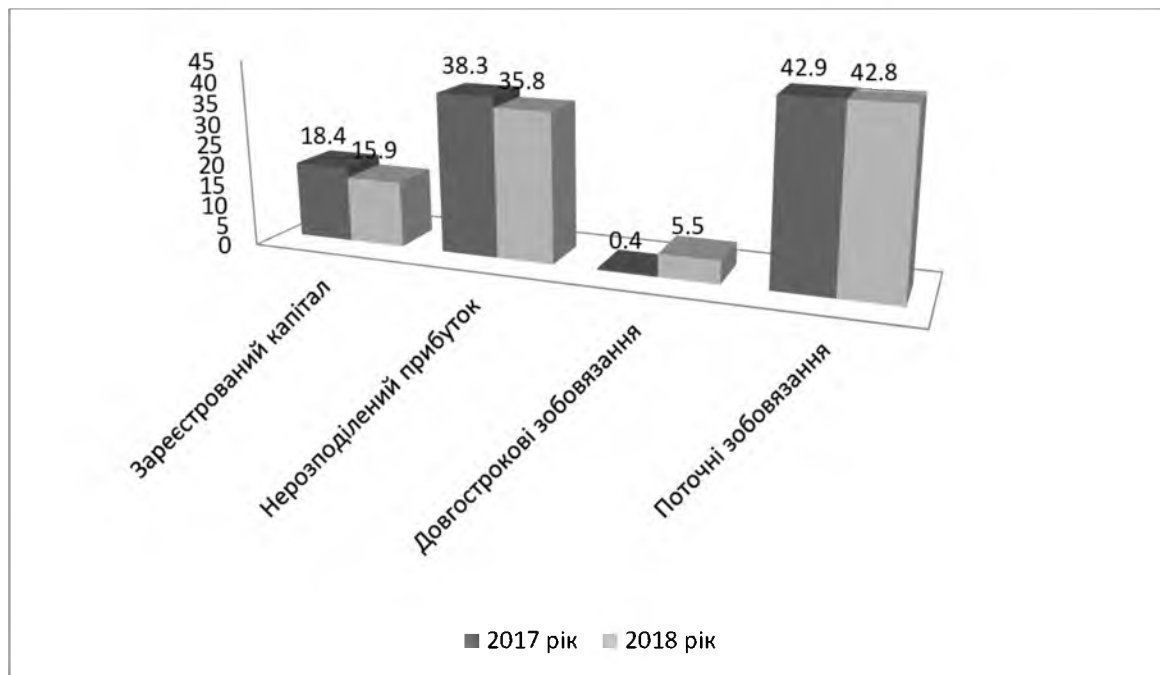

Рис.3.3. Зміна структури джерел майна підприємства у % у 2017-2018 роках.

Різниця між поточними активами і поточними зобов'язаннями становить чистий робочий капітал підприємства (власні оборотні кошти). Цей показник свідчить про те, наскільки діяльність підприємства забезпечена власними фінансовими ресурсами. Наявність чистого робочого капіталу підтверджує не тільки здатність підприємства сплачувати власні поточні борги, але й можливість розширити свою діяльність та здійснювати інвестування.

Таким чином, власний оборотний капітал для приватно-орендного підприємства «Тернопільське» становить: на кінець 2017 р.: 20836 тис.грн.; на кінець 2018 р.: 27681 тис.грн., що дозволяє стверджувати, що у приватно-

орендного підприємства «Тернопільське» достатньо власних оборотних коштів для погашення заборгованості і розширення діяльності.

Для збільшення власного оборотного капіталу підприємству можна запропонувати збільшити обсяги грошових коштів шляхом скорочення дебіторської заборгованості та більш раціонального їх витрачання, а також провести розрахунки з постачальниками, що призведе до скорочення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Проте, зазначені вище пропозиції будуть мати реальне відображення за умови сприятливого впливу на діяльність приватно-орендного підприємства «Тернопільське» таких зовнішніх факторів, як: стабільність економіки держави, законодавства, платоспроможність покупців, доброзичливе ставлення до співпраці з підприємством конкурентів та інших зовнішніх органів, що контролюють діяльність підприємства.

За рахунок збільшення зобов'язань у 2018 році коефіцієнт автономії у приватно-орендного підприємства «Тернопільське» на кінець звітної року становив 0,52, що свідчить про те, що в кожних 100 гривнях вкладених активів підприємства 52 гривень - власні кошти (власний капітал). Підприємство є достатньо автономне так, як цей показник для підприємства в межах оптимального рівня, хоча зменшився. Коефіцієнт фінансової стабільності за 2018 рік рівний 1,44, він зріс на 0,13, і є вищим нормативного. Крім того коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами підприємства – 0,56. Хоча він зріс у 2018 році на 0,09, однак ще є далеким від оптимального.

Значення показників платоспроможності, фінансової стійкості та їх динаміка пов'язані з показниками фінансової незалежності підприємства, і при зниженні фінансової незалежності погіршується платоспроможність підприємства.

Для оцінки здатності підприємства виконувати короткострокові зобов'язання застосовуються показники ліквідності, які дають уявлення не тільки про його платоспроможність на даний момент, але і в разі надзвичайних обставин.

Кзл - коефіцієнт покриття (загальної ліквідності) - показує, яку частину поточних зобов'язань спроможне погасити підприємство, якщо реалізує всі свої оборотні активи, у тому числі й матеріальні запаси.

Кшл - Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності - показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів: грошових коштів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій і дебіторської заборгованості. Він відображає платіжні можливості підприємства з погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

Кабл - коефіцієнт абсолютної (грошової) ліквідності - показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити грошовими коштами (тобто негайно).

Різні показники ліквідності важливі не тільки для керівників і фінансових працівників підприємства, але становлять інтерес і для різних споживачів аналітичної інформації: коефіцієнт абсолютної ліквідності - для постачальників сировини й матеріалів; коефіцієнт швидкої ліквідності - для банків; коефіцієнт покриття - для покупців і власників акцій та облігацій підприємства. Оптимальні значення коефіцієнтів ліквідності та їх значення у приватно-орендного підприємства «Тернопільське» наведені в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7.

Аналіз показників ліквідності приватно-орендного підприємства
«Тернопільське» за 2017- 2018 роки

№ п/п	Показники	Значення показника	Розрахунок показників	За 2017 р.	За 2018 р.	Відхилення
1.	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	Кп (>1)	<u>Оборотні активи</u> Поточні зобов'язання	1,78	1,90	0,12
2.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Кшл (0,6-0,8)	<u>Оборотні активи – запаси</u> Поточні зобов'язання	0,06	0,22	0,16

3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Кабл (0,2-0,35) (>0)	Грошові кошти та їх <u>еквіваленти</u> Поточні зобов'язання	0,05	0,03	-0,02
----	-----------------------------------	----------------------	--	------	------	-------

Отже, оцінка платоспроможності приватно-орендного підприємства «Тернопільське» показала, що підприємство спроможне погасити на кінець 2018 р. за рахунок усіх оборотних коштів – 190 % короткострокових зобов'язань (значення цього показника тримається в межах рівня оптимального). Воно зросло порівняно із значенням показника у 2017 році, коли підприємство могло погасити 178 % поточних зобов'язань. За рахунок грошових коштів і коштів у розрахунках з дебіторами підприємство зможе погасити лише 22 % (у 2017 році - 6%) поточних зобов'язань. На кінець 2018 р. цей показник зріс на 16% однак він значно менший від норми. За рахунок грошових коштів можна погасити тільки 3% короткострокових зобов'язань, що досить негативно оцінюється. Значення абсолютного коефіцієнта ліквідності значно нижче оптимального. Значення коефіцієнтів ліквідності у 2018 році говорить про низьку платоспроможність підприємства, оскільки лише коефіцієнт покриття знаходиться в межах норми. Керівництву підприємства слід розробити заходи з виходу підприємства з кризи, в першу чергу переглянути маркетингові показники, оптимізувати рівень витрат.

Отже, аудит фінансового стану можуть проводити, як зовнішні так і внутрішні аудиторів. Практично він є єдиним інструментом оцінки надійності будь-якого потенційного партнера (покупця, постачальника чи позичальника), оскільки, взяті у відриві один від одного дані фінансової звітності не дають змоги отримати цілісну картину фінансового становища підприємства.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Структурування проблем, пов'язаних з підвищенням якості аудиту, здійснено на підставі його потрійних характеристик: галузі наукових знань, практичної діяльності та інформаційної системи. Це дозволило виділити групи

взаємопов'язаних проблем, вирішення яких забезпечує реалізацію поставлених завдань і досягнення мети.

Перша група проблем пов'язана з аналізом змін потреб користувачів фінансової звітності; друга - з необхідністю підвищення ефективності управління не тільки якістю аудиторської діяльності, а й результатами аудиту.

Для ефективності також необхідно встановлювати конкретні критерії, спираючись на те, що якщо виконується два схожих за функціями процеси, то процес з більш низькими витратами буде розцінюватися як менш ефективний. Відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» контроль якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності здійснюється шляхом проведення перевірки щодо дотримання ними міжнародних стандартів аудиту, принципу незалежності, ефективності внутрішньої системи контролю якості аудиторських послуг, дотримання вимог законодавчих та нормативних актів.

Оскільки завданням внутрішнього аудиту є оцінка і підвищення ефективності процесів управління ризиками, внутрішнього контролю та корпоративного управління, то підходи, які використовуються службою внутрішнього аудиту, повинні враховувати рівень зрілості системи управління ризиками та внутрішнього контролю. Мета аудиту фінансового стану - інформаційно забезпечувати прийняття рішень, на які істотно впливають фактичні або прогнозні дані щодо фінансового стану підприємства. При цьому отримують певну кількість ключових, найінформативніших параметрів, що об'єктивно, всебічно характеризують фінансовий стан підприємства (платоспроможність, фінансову стійкість, незалежність, рентабельність діяльності, ймовірність банкрутства тощо).

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження особливостей співпраці зовнішніх і внутрішніх аудиторів можна зробити такі висновки.

1. Конструктивна взаємодія зовнішніх і внутрішніх аудиторів здатна принести позитивні результати всім учасникам процесу. У зовнішніх аудиторів, використовуючи результати роботи внутрішніх аудиторів, з'явиться можливість значного скорочення аудиторських процедур та обсягів тестів з підтвердження бухгалтерської звітності. З огляду на це незалежні аудитори можуть приділити більше уваги консалтинговим послугам у галузі бухгалтерського обліку, організації роботи і звітності бухгалтерської служби, управлінні фінансами та податковому плануванню. Таким чином, упровадження внутрішнього аудиту та його ефективна робота дають змогу скоротити витрати на обов'язковий аудит, не втрачаючи якості послуг.

2. В сучасних умовах внутрішній аудит істотно відрізняється не тільки від зовнішнього аудиту, а й від практики внутрішнього аудиту в розвинених зарубіжних країнах. Головними відмінностями міжнародної і вітчизняної практики слід зазначити:

- незалежність внутрішнього аудитора є досить умовною, оскільки визначається його підлеглистю на підприємстві – безпосередньо директорові компанії або його заступникові;
- у вітчизняній практиці відсутня програма сертифікації діяльності внутрішніх аудиторів. Як наслідок, немає єдиних вимог до професійного та освітнього рівня внутрішніх аудиторів.

3. Взаємодія зовнішнього і внутрішнього аудиторів має бути заснована на позиції максимального сприяння виконанню завдань незалежного аудитора і ґрунтуватися на концепції неупередженого підходу до оцінки ступеня довіри, яка надається внутрішнім аудитором.

4. Під час формування думки про діяльність внутрішнього аудиту повинні враховуватися такі фактори:

- ступінь організаційної автономності відділу внутрішнього аудиту повинна забезпечувати його незалежність від середнього рівня менеджменту, діяльність якого найчастіше перевіряють;
- цілі та завдання, які ставляться керівництвом суб'єкта господарювання перед внутрішнім аудитором, повинні виключати можливості виконання ним рутинної облікової роботи;
- повноваження внутрішніх аудиторів мають надаватися особам, які мають відповідну освіту і досвід роботи;
- керівництво компанії має забезпечувати належний рівень технічної допомоги для виконання внутрішнім аудитором своїх функцій;
- система внутрішнього аудиту, зазвичай, заслуговує на довіру; якщо, в її рамках прийняті адекватні методики проведення процедур, робота чітко планується, документується і дає реальну віддачу.

5. Висновки, до яких незалежний аудитор прийшов у процесі вивчення системи внутрішнього аудиту підприємства, яке перевіряють, повинні бути відображені в його робочій документації.

6. Незалежні аудитори можуть також у деяких випадках залучати до своєї роботи внутрішніх аудиторів підприємства, яке перевіряють (наприклад, під час проведення фізичної перевірки) – це свідчить про високий рівень довіри до служби внутрішнього аудиту.

7. Для підвищення рівня довіри зовнішнього аудитора до внутрішнього для кожної компанії доцільно розробити програму гарантії та підвищення якості роботи служби внутрішнього аудиту і дотримувати її. Програма підвищення якості роботи внутрішнього аудиту повинна бути складена відповідно до вимог Стандартів внутрішнього аудиту і Кодексу етики професійних бухгалтерів. Результати виконання програми підвищення якості роботи внутрішнього аудиту можуть виявлятися як результати діяльності та незалежної оцінки зовнішнього аудитора. Крім того, розробки програми не достатньо. Для її виконання має бути розроблений графік обов'язкових тренінгів і звітності результатів діяльності.

8. Важливим завданням аудиту є оцінка фінансового стану підприємства, яке перевіряється. В магістерській роботі досліджено питання взаємодії внутрішніх і зовнішніх аудиторів в процесі виконання завдання оцінки фінансового стану підприємства, спільні і відмінні риси внутрішнього і зовнішнього аудиту.

9. Проведено аудит фінансового стану приватно-орендного підприємства «Тернопільське». Можна зробити висновки, що фінансовий стан підприємства є задовільним. Підприємство працює прибутково. Однак незадовільними є показники ліквідності підприємства, що викликано зростанням поточних зобов'язань і зменшенням суми грошових коштів. Необхідно розробити заходи щодо зменшення поточних зобов'язань підприємства в частині дотримання фінансової дисципліни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абленов Д.О. Основы аудита: Учебник .Астана : Фолиант, 2008. 448 с.
2. Адамс Р. Основы аудита : пер. с англ. / Под ред. Я.В. Соколова. Москва : Аудит, ЮНИТИ, 1995. 398 с.
3. Азарская М.А. Качество аудита: сущность и оценка. *Экономические науки*. 2009. №8(57). С.273–280.
4. Азарская М.А. Теоретические основы аудита: предмет и метод *Экономические науки*. 2009. N 7. С. 297–301.
5. Андреев В.Д. Практический аудит: Спр. пособие. Москва: Экономика, 1994. 336 с.
6. Аренс А., Лоббек Дж.Аудит [Пер. с англ.] Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов. (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту). Москва: Финансы и статистика, 1995. 560 с.
7. Артюх О. В. Концептуальні напрямки аудиту управлінської діяльності / О. В. Артюх // Вісник соціально економічних досліджень. 2012. Вип. 3(2). С. 7- 13.
8. Аудит : підручник. О.А. Петрик, В.О. Зотов, Б.В. Кудрицький та ін.]; за заг. ред. проф. О.А. Петрик. Київ : КНЕУ, 2015. 498 с.
9. Аудит Монтгомери / Ф.Л. Дефлиз, Г.Р. Дженик, В.М. О'Рейли, М.Б. Хирш; Пер. с англ. Под ред Я.В. Соколова. М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. 542 с.
10. Аудит: навчальний посібник / Ф.Ф. Бутинець та ін.; За ред. професора Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ПП “Рута”, 2002. 612 с.
11. Аудит. (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту). [В.В. Немченко, К.О. Редько, О.Ю Редько та ін.] ; заред. проф. Немченко В. В., та проф. Редько О. Ю., Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 540 с.
12. Аудит: навч. посіб. [М.Ф. Огійчук, І.І. Рагуліна, І.Т. Новіков. 3 те вид., перероб. і допов.] Київ: Алерта, 2016. 752 с.

13. Аудит: підручник / наук. ред. Івана Ісаковича Пилипенка; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ: ДП «Інформ. аналіт. агентство», 2015. 643с.
14. Аудит: учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям [В.И. Подольский, Г.Б. Поляк, А.А. Савин и др.]; под ред. проф. В.И. Подольского. 5 е изд., перераб. и доп. Москва : ЮНИТИ – ДАНА: Аудит, 2011. 607 с.
15. Бандура В. Проблеми та перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/20946/2/DSESES_2017_Bandura_V_Problemy_ta_perspektyvy_rozvytku_4749.pdf.
16. Баранова А.О. Наумова А. С., Кашперська А.І. Аудит: навчальний посібник Харків: ХДУХТ, 2017. 246 с.
17. Белінська С. М., Терещенко Л. В. Методичні засади внутрішнього аудиту. *Агросвіт*. 2016. №24 С. 44-50.
18. Бенько М.М., Сопко В.В. Інформаційні технології як фактор інтеграції внутрішнього і зовнішнього аудиту. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 254-262.
19. Беренда Н. І., Дьякова Н. І. Організація внутрішнього аудиту на підприємствах України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 1(1). С. 242 -245.
20. Білуха М.Т. Курс аудиту. Київ: Вища школа – «Знання», 1998. 573 с.
21. Болдуєв М. В. Методичне забезпечення розробки аудиторських програм з урахуванням надійності системи внутрішнього контролю організації, що перевіряється. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2015. № 1. С. 75-81.
22. Бондар В.П. Концепція розвитку аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: Монографія. Житомир: ЖДТУ, 2008. 456 с.
23. Бондар В.П. Якість аудиту та фактори її підвищення. *Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки*. Житомир : ЖДТУ, 2008. № 4 (46). С. 22–27.
24. Бугай Н., Михлик Ю. Роль внутрішнього аудиту в удосконаленні

системи управління ризиками в умовах нестабільної економіки. *Соціально економічні проблеми і держава*. 2015. Вип. 1. С. 58- 66.

25. Будник Л.А., Будник В.І. Аудиторська оцінка факторів ризику. *Стан і перспективи розвитку обліково інформаційної системи в Україні: матеріали III міжнародної науково – практичної конференції, 10 11 жовтня 2014 р.* Тернопіль: ТНЕУ, 2014. С.194-196.

26. Будник Л.А., Саченко С.І. Внутрішній контроль як засіб підвищення економічної безпеки бізнесу. *Галицький економічний вісник*. 2011. № 12. С.191-194

27. Бутинець Ф.Ф., Малюга Н.М., Петренко Н.І. Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні та світі: [Монографія] / за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ЖДТУ, 2004. 564 с.

28. Васильчук Е.В. Оценка эффективности работы службы внутреннего аудита и контроля. <http://www.konspekt.biz/index.php?text=1073>

29. Великий Ю. В. Внутрішній контроль і аудит в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 5 -7.

30. Великий Ю. В. Етапи внутрішнього аудиту на підприємстві. *Агросвіт*. 2017. № 7. С. 28- 31.

31. Внутрішній фінансовий аудит / Ян ван Тайнен, Рудніцька Р.М., Манфред ван Кестерен, Родні Беторіна та ін. Київ: ТОВ «Європейський інститут державного управління та аудиту», 2015. 77 с.

32. Воронко Р. М., Вовчик Н. Л., Гончарук В. С. Місце внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в системі управління підприємством. *Підприємництво і торгівля*. 2019. Вип. 24. С. 171-180.

33. Гамалій В. Ф., Загребя М. М. Методика оцінки та аналізу динаміки фінансового стану підприємств. *Бізнес Інформ*. 2012. № 4. С. 164-167.

34. Гедз М. Й. Методичні основи створення внутрішньофірмових стандартів аудиторської діяльності. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2015. №1(2). С. 212-217.

35. Гогой І. Ю. Аналіз і оцінка фінансового стану підприємства. *Управління розвитком*. 2014. № 3. С. 39- 41.
36. Гоголь Т. А. Інформаційні потреби користувачів фінансової звітності малих і великих підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. №1. С. 90 -95.
37. Головач В.В. Філософія аудиту та його сутність. *Економіка. Фінанси. Право: Інформаційно аналітичний журнал*. 2012. №1/2. С. 48–61.
38. Голяш І.Д., Будник Л.А. Адаптація обліково – аналітичної системи до потреб стратегічного управління. *Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу*. 2012. Випуск 11.Ч.2. С.126 -130.
39. Гончарук В. В. Аудит в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Управління розвитком*. 2012. № 7 (128). С. 127–128.
40. Гончарук Я. А., Рудницький В. С. Аудит: Навч. посіб. 3 те вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 443 с.
41. Грищук С. В. Особливості та проблеми вибіркового методу організації аудиту. *Modern economics*. 2019. № 14. С. 77-80.
42. Гуцаленко Л. В., Романець А. В. Внутрішній аудит у системі управління сучасного підприємства. *Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [відп. ред. О. О. Беляєв]*. Київ: КНЕУ, 2015. Вип. 33. С. 532-539.
43. Давидов Г.М. Аудит: Підручник. Київ: Знання, 2004. 511 с.
44. Давидов Г.М. Аудит: теорія і практика: Монографія. Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2006. 324 с.
45. Давидов Г.М., Петрик О.А. Шляхи реформування системи аудиту в Україні. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Випуск 22, Ч. II. С. 3-9.
46. Дем'яненко Т. Є. Теоретичні аспекти поглиблення сутності внутрішнього аудиту. *Облік і фінанси*. 2016. № 3. С. 122-127.
47. Деєва Н. М. Аудит. Навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2007. 187 с.
48. Діденко С. В., Горбенко Я. О. Організація служби внутрішнього

аудиту на підприємстві. *Економіка регіону*. 2016. № 1. С. 127-131.

49. Додж Рой Краткое руководство по стандартам и нормативам аудита. Москва: Финансы и статистика, ЮНИТИ, 1992. 240 с.

50. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація: монографія. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2001. 402 с.

51. Дорош Н.І. Аудит: теорія і практика. Київ: Знання, 2006. 495 с.

52. Жукова Д. А. Аналіз підходів щодо оцінювання фінансово економічного стану підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 6(1). С.68-69.

53. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навч. посіб. 4 те вид., випр. Київ : Знання Прес, 2008. 343с.

54. Ільїн В. Ю. Інноваційні аспекти розвитку аудиту в Україні. *Інноваційна економіка*. 2010. № 16. С. 83–86.

55. Інформація про стан аудиторської діяльності в Україні в 2018 році. URL:[https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2019/06/Інформація про стан аудиторської діяльності в Україні за 2018 р.pdf](https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2019/06/Інформація-про-стан-аудиторської-діяльності-в-Україні-за-2018-р.pdf)

56. Калінеску Т. В. Креативний облік і аудит економічної діяльності підприємств. *Часопис економічних реформ*. 2019. № 2. С. 95-102.

57. Каменська Т. О. Планування діяльності служби внутрішнього аудиту. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 862. С.108-112.

58. Карпенко Є. А. ,Кулик В. А. Аудит бізнес-ризиків: переваги, недоліки та можливості застосування в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2019. Вип. 33. С. 225-230.

59. Кашперська А.І. Сучасний стан та перспективи розвитку аудиторської діяльності в Україні. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/19_ukr/190.pdf.

60. Коблянська О.І. Теоретичні і практичні аспекти здійснення внутрішнього аудиту. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 3. 133-137.

61. Ковалевська А. В., Асєєв С. І. Критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства. *Бізнес Інформ*. 2012. № 3. С. 163-169.
62. Ковальчук Т. М. Вергун А. І. Діагностичний аналіз фінансового стану: теорія та методологія. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 5(1). С. 129-134.
63. Кожушко О. В. Сутність та економічний зміст аудиторських послуг. *Збірник наукових праць Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 3. С. 883–888.
64. Крупка Я. Д. Користувачі облікової інформації та проблеми задоволення їх інформаційних потреб. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2010. №3. С. 132–134.
65. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Основи аудиту: Навч. Пос. Львів: “Новий світ”, 2002. 504 с.
66. Ларка М. І., Лісовська Г. О. Аналіз фінансового стану підприємства як засіб підвищення ефективності його діяльності. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2013. № 22. С. 168-174.
67. Лосева Н.А. Качество аудиторских услуг. URL: <http://referent.mubint.ru/8/6660>
68. Лучко М. Р. Аналіз в аудиті: окремі питання застосування. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27(4). С. 11-19.
69. Лучко М.Р., Пилипчук Н.М. Контроль якості внутрішнього аудиту підприємств в умовах євроінтеграційних процесів. *Бізнес Інформ*. 2015. № 7. С.229-234.
70. Майстро Р. Г., Позднякова А. А. Важливість систематичного проведення аналізу фінансового стану підприємства. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ Сер. : Технічний прогрес та ефективність виробництва*. 2013. № 20. С. 163-168.
71. Марина А.С., Устич В. А. Внутрішній аудит в системі управління

сучасними підприємствами. *Менеджер*. 2016. №4. С.90-99.

72. Мельник К. П. Децентралізація як мотиватор розширення функцій вітчизняного інституту аудиту. *Економіка АПК*. 2019. № 5. С. 40-48.

73. Михайлишин Н.П., Будник Л.А. Економічна експертиза достовірності фінансової звітності. *Електронне наукове фахове видання Економіка та суспільство Мукачівський державний університет*. 2018. № 18. С. 30-35.

74. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016–2017. URL: <https://www.apu.com.ua/2018/09/28/zayavkamskau/>

75. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (стандарти) / редакція 2017 року / Інститут внутрішніх аудиторів України. URL: <https://www.iaa.org.ua/wp-content/uploads/2013/08/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf>.

76. Назаренко І. М. Фінансовий аудит «Балансу (Звіту про фінансовий стан)» підприємства: організаційно методичні аспекти та процес алгоритмізації. *Бізнес Інформ*. 2017. № 4. С. 308-313.

77. Назаренко Т. П. Служба внутрішнього аудиту: особливості організації. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 23(2). С. 119-125.

78. Назаренко Т.П., Сергієнко-Бердюкова Л.В. Особливості організації служби внутрішнього аудиту на підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. Вип. 1. С. 325-340.

79. Платонова А.І. Проблеми та перспективи аудиту в Україні. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:3Gbj5JhEBhwJ:irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21

80. Про аудит фінансової звітності і аудиторську діяльність. Закон України №2258 VIII від 21.12.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258>

81. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні. Закон України № 996 14 від 16.07.1999 року (із змінами і доповненнями). URL: www.ligazakon.ua

82. Проскуріна Н. М., Коваленко В. П. Методологічні засади контролю якості аудиторських послуг: адаптація міжнародного досвіду до умов вітчизняної економіки. *Ефективна економіка*. 2010. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

83. Проскуріна Н.М., Гринь В.П. Адаптація структурно функціональної моделі системного контролю якості послуг аудиторських фірм до загроз і ризиків. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2011. № 4 (58). С.116–120.

84. Прохорова Л. І., Щербак Ю. М. Трансформація аудиторського висновку під впливом реформування законодавчої бази України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 6. С. 30-40.

85. Прохорова Л.І., Юхименко Є.С. Аналіз сучасного стану та проблеми реформування і розвитку аудиторської діяльності в Україні на основі міжнародного досвіду. *Молодий вчений*. 2019. № 6 (70). С.205-210.

86. Рагуліна І.І. Новіков І.Т., Огійчук М.Ф. Аудит: організація і методика. Навчальний посібник . Київ: Алерта, 2010. 584 с.

87. Разборська О. О., Пудкалюк Х. О. Якість аудиторських послуг в Україні. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28(4). С. 67-75.

88. Редько О. Ю. Аудит в Україні. Монографія. Київ: ДП «Інформаційно аналітичне агентство». 2008. 493 с.

89. Робертсон Дж.К. Аудит: пер. с англ. – Москва: КППМГ, Аудиторская фирма «Контакт», 1993. 496 с.

90. Рощина Н. В., Зелікман А. В. Оптимізація показників фінансового стану підприємства на основі аналізу його фінансової звітності. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 6(2). С. 183-186.

91. Рядська В.В. Аналіз форм взаємозв'язку між інформаційними інтересами користувачів та завданнями аудиторської перевірки. *Вісник*

Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2014. Вип. 2/6, т. 19 С. 108–112.

92. Рядська В.В. Аудит в економічній системі України: сучасний стан та концепція розвитку: [монографія]. Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2014. 472с.

93. Рядська В.В., Петраков Я.В. Аудит. Навч.пос. Київ:Центр учбової літератури, 2008. 416с.

94. Савченко В. Я. Аудит: Навч. Посібник. Київ: КНЕУ, 2002. 322 с.

95. Тігова Т. М., Селіверстова С.П, Процюк Т. Б. Аналіз фінансової звітності [навч посіб]. Київ: Цетр учбової літератури, 2012. 268 с.

96. Усач Б.Ф. Аудит: Навч. пос. Київ: “Знання Прес”, 2002. 223 с.

97. Утенкова К. О. Методологічні засади формування моделі аудиту економічної безпеки. *Облік і фінанси. 2019. № 2. С. 144-153.*

98. Фільштейн Л. М., Бондар Ю. А. Основні аспекти внутрішнього аудиту як складової системи аудиту. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2015. Вип. 28. С. 118-130.*

99. Холод К. Ю., Федорак О.О., Тімошин О.О. Практичні аспекти моніторингу діяльності внутрішніх аудиторів підприємства. *Рейковий рухомий склад. 2018. Вип. 16. С. 4- 10.*

100. Хаблюк О.А. Суть аудиту ефективності та зарубіжний досвід його становлення. *Галицький економічний вісник. 2013. №4(43). С.151-158.*

101. Шалімова Н. С. Якість аудиту як ключовий критерій оцінки його результативності в системі соціально економічних відносин. *Бізнесінформ. 2014. № 4. С. 335–340.*

102. Шалімова Н.С. Результат аудиту та його користувачі. *Проблеми економіки. 2014. №1. С. 265–271.*

103. Шеремет А.Д., Суйц В.П. Аудит : Учебное пособие. М.: ИНФРА М, 1995. 240 с.

104. Щирба, М. Т. Внутрішньофірмова стандартизація аудиту. *Інноваційна економіка. 2013. № 7. С. 297-302.*

105. Щирба, М. Т., Щирба І. М. Аудит ефективності діяльності підприємств *Система контролю : проблеми та перспективи розвитку : зб. ст. до круглого столу [Тернопіль, 3 черв. 2011р.] ; відп. за вип. М. С. Пушкар. – Тернопіль : ТНЕУ, 2011. С. 75-79.*

106. Ярова Л. Г. Сучасний стан та перспективи розвитку аудиторських послуг в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». 2019. № 3 (23). С.55-60.*